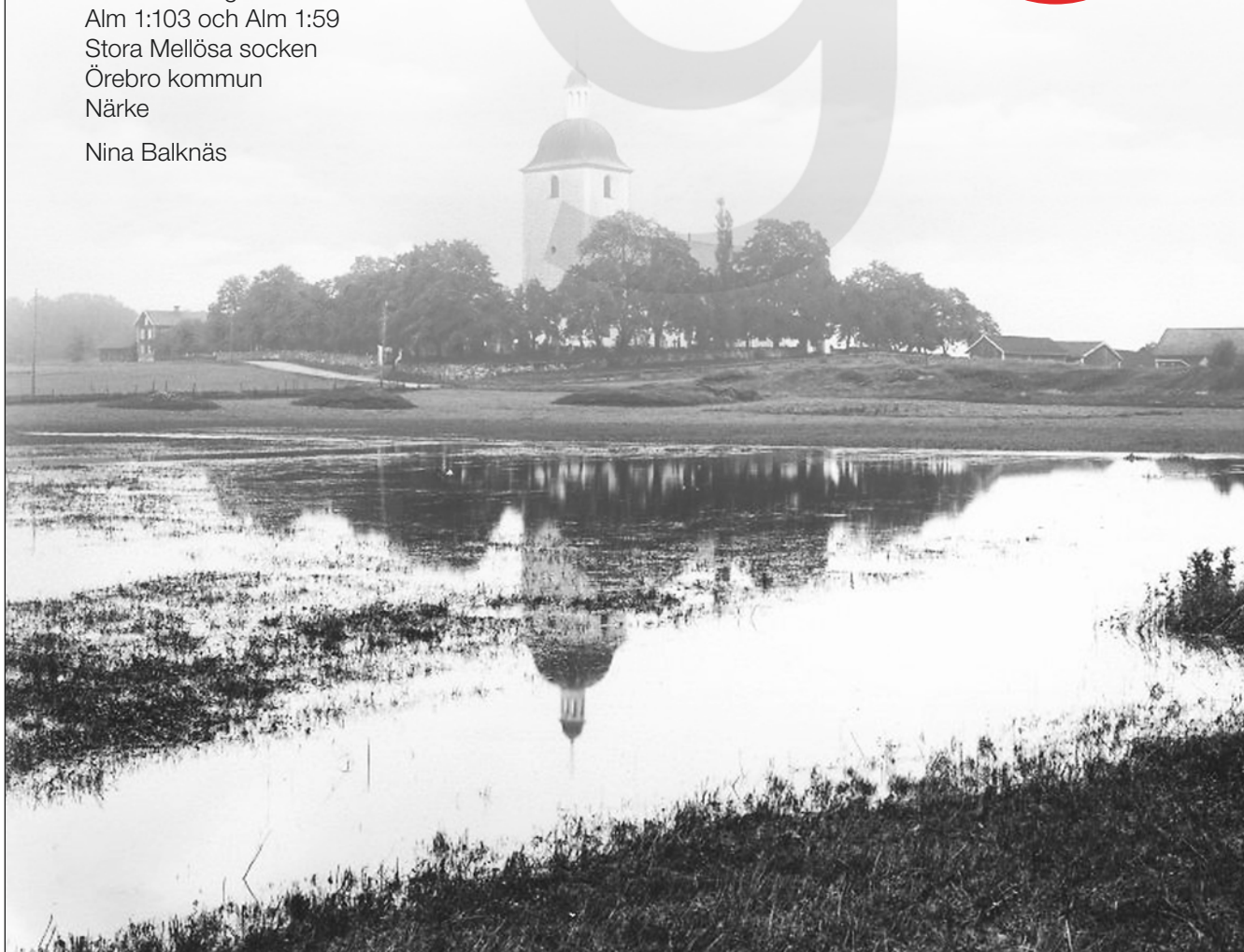

Alberts gärde – gravar och boplatsslämningar

Grav- och boplatssområde L1981:8317
Fyndplats L1980:3722
Historisk husgrund 2021:7491
Alm 1:103 och Alm 1:59
Stora Mellösa socken
Örebro kommun
Närke
Nina Balknäs

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

Översiktskarta över Örebro län med platsen för
förundersökningen markerad i rött.

© 2021 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2021:41

Författare	Nina Balknäs
Kvalitetsgranskning	Annica Ramström
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Alberts gårde vid översvämning den 3 augusti år 1910. I bakgrunden syns de "högliknande lämningarna" RAÅ 33:1–4 som undersöktes år 1960 och 1964. Källa: Stadsarkivet, bildnr PK2-269. Fotograf Sam Lindskog.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2021:41

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING
I KOMPLETTERANDE SYFTE

Alberts gärde – gravar och boplatsslämningar

Grav- och boplatssområde L1981:8317, fyndplats L1980:3722, husgrund 2021:7491

Alm 1:103 och Alm 1:59

Stora Mellösa socken

Örebro kommun

Närke

Nina Balknäs

Lst dnr 431-2938-2021

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Örebro
Kommun	Örebro
Landskap	Närke
Socken	Stora Mellösa
Fastigheter	Alm 1:103 och Alm 1:59
Fornlämningsnummer	L1981:8317, L1980:3722, L2021:7491
Lämnings typ	Grav- och boplatssområde, fyndplats, historisk husgrund
Datering	Senneolitikum, äldre bronsålder, yngre järnålder, efterreformatorisk tid
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i kompletterande syfte
Länsstyrelsens beslutsdatum	2021-05-21
Länsstyrelsens diarienummer	431-2938-2021
Uppdragsnummer i Fornreg	202100658
Arkeologgruppens projektnummer	P21024
Projektledare	Nina Balknäs
Fältpersonal	Nina Balknäs, Ebba Knabe, Johnny Rönngren
Undersökningstid	juni 2021
Undersökt yta	847 m ²
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Fynd 1–59 finns att fördela.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Inledning	7
Bakgrund och kulturmiljö	9
Tidigare undersökningar	10
Syfte, målgrupper och ambitionsnivå	12
Metod och genomförande	12
Resultat	15
Öst och väst	15
Gravar	17
Det komplexa schakt 127	17
Stensättningar i öster	19
En husgrund	20
Boplatsslämningar	21
Östra sidan	21
Boplatsslämningar i nordväst	23
Boplatsslämningar i sydväst	24
Vedart och ¹⁴ C-datering	27
Fynd	28
Summa summarum – gravarna	31
Tolkning	33
Gravar eller gravfält?	33
Gravkontexterna i S127	33
Boplatsslämningar	36
Husgrunden	36
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	37
Ändringar i Kulturmiljöregistret	37
Referenser	39
Bilagor	40
Bilaga 1. Schakttabell	40
Bilaga 2a) Anläggningstabell	42
Bilaga 2b) Anläggningar - typ och antal	44
Bilaga 3. Fyndtabeller	45
Bilaga 3 forts. Fyndtabell ben	48
Bilaga 4. Vedartsanalys	49
Bilaga 5. ¹⁴ C-analys	50
Bilaga 6. Osteologisk analys	53

Figur 1. Översiktskarta med platsen för förundersökningen markerad med svart cirkel.
Skala 1:250 000.

Figur 2. Översikt över Alberts gärde sett från högen L1980:3611 söder om kyrkan. I förgrunden syns de resta stenarna L1980:3333 och L1980:3612. Grävmaskinen befinner sig i den nordöstra delen av förundersökningsområdet. Foto från öster.

SAMMANFATTNING

Arkeologgruppen AB har under juni 2021 genomfört en arkeologisk förundersökning i kompletterande syfte av grav- och boplatsoområdet L1981:8317. Inom ytan har även ett lösfynd av en enkel skafthålsyxa gjorts (L1980:3722).

Förundersökningsområdet ligger väster om Stora Mellösa kyrka, på ett låglänt, gräsbevuxet område som kallas Alberts gärde. Arkeologiska insatser har tidigare skett inom förundersökningsområdet åren 1960, 1964, 1992 och 2000.

Sammanlagt grävdes 847 kvadratmeter fördelat på 24 schakt. I dem påträffades 61 anläggningar varav 30 undersöktes. Antalet påträffade gravar uppgick till två välavgränsade stensättningar samt ett komplext område med en stensättning samt överlagrande stenpackningar och ett brandlager som har daterats till vendeltid. Endast en av de påträffade stensättningarna var tidigare okänd. Då gravarna har varit föremål för flera arkeologiska insatser med varierande resultat har en sammanställning gjorts där gravarnas benämningar i olika tider och deras nuvarande status finns åskådliggjorda i en tabell (se sidan 31).

Boplatslämningar påträffades spritt över ytan och i fyra mindre koncentrationer. Det rör sig främst om stolphål, gropar och rännor. Inga hårdar kunde noteras. Dateringarna visar på en närvaro under sen-neolitikum och äldre bronsålder. Slutligen, utmed Göksholmsvägen, påträffades en husgrund med keramik från sent 1500- till tidigt 1600-tal.

Grav- och boplatsoområdet 1980:8317 och den intilliggande boplatsen L1980:3332 har efter förundersökningen fått ändrade geometrier i Kulturmiljöregistret (fortsatt förkortat KMR). Den historiska usgrunden har registrerats som L2021:7491. De nya geometrierna visas i figur 35.

INLEDNING

Arkeologgruppen AB har i juni 2021 genomfört en arkeologisk förundersökning i kompletterande syfte av grav- och boplatsoområdet L1981:8317. Förundersökningen skedde på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län och utgör del i prövningen av ansökan om tillstånd till ingrepp i fornlämning som Katrinelund i Närke AB har lämnat in till Länsstyrelsen.

Beslut fattades den 21 maj 2021 (dnr 431-2938-2021). Kostnadsansvar bärs av Katrinelund i Närke AB.

Figur 3. Stora Mellösa med förundersökningsområde och lämningar före ändringar i Kulturmiljöregistret. Skala 1:5 000.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Alberts gärde är beläget väster om Stora Mellösa kyrka i Östernärke. Socknen Stora Mellösa är en jordbruksbygd som är rik på fornlämningar, framför allt från yngre järnålder och medeltid då det fanns en tydlig närvaro av frälse i socknen. Äldre lämningar finns främst i form av lösfynd från yngre stenålder, en tid då platsen för tätorten Stora Mellösa utgjorde en halvö med en centralt belägen sjö eller våtmark på platsen för det som idag kallas Alberts gärde. Vid början av senneolitikum torrlades gärdet och från den tiden finns, inom det här aktuella grav- och boplatssområdet ett lösfynd av en enkel skafthålsyx (L1980:3722).

Alberts gärde kan närmast beskrivas som en skålad sänka i terrängen med ett dike som löper i nord-sydlig riktning genom gärdet. Mot söder smalnar gärdet av och den delen utgör utlopp för vattnets färd vidare mot sydöst.

Väster och norr om gärdet löper två vägar som går att följa bakåt i tid till den äldsta kartan från år 1700 (LMA 18-STM-21). Under historisk tid låg Stora Mellösa norrut och Lilla Mellösa västerut på var sin förhöjning i landskapet. Östnordöst om gärdet är kyrkan belägen. Den byggdes i sten under 1100- eller tidigt 1200-tal. Två runristade stenar finns i kyrkan (Nä 12/L1981:8316, Nä 13/L1980:3932). Medan Nä 12 är en runsten utgör Nä 13 en lockhäll till en Eskilstunakista i stil Pr 3, daterad 1050–1075 e.Kr. (Ljung 2016). En tredje runsten (Lilj. No 1032) är nu försvunnen (Hofberg 1868; Jansson 1975). Fyndet av Nä 13 innebär att det sannolikt funnits en äldre träkyrka på platsen redan under 1000-talet (Esbjörnsson 2000; KMR; Waldén 1952).

I tätorten Stora Mellösa finns flera högar och ett gravfält. Många av högarna är dock bortodlade eller har fått ge plats åt bebyggelse utan att först ha undersökts arkeologiskt. De är synliga i det historiska kartmaterialet och är i KMR registrerade som "Hög, uppgift om". Vid en av högarna (L1980:3655) väster om Alberts gärde har ett bronssvärd påträffats (Oldeberg 1973; KMR).

"... men vid Mellösa Kyrka visas ännu i denna dag Konung Sigars högar, och hela nejden däromkring kallas Kungsängen. Denne Konung Sigar eller Sigge skall hafva herrskat öfver hela slättbygden och varit en väldig krigare."*

**De kallas nu Siggekulle och Segerhöjden. På den sednare, som af allmogen uppgifves vara Kung Sigars graf, står nu sedan 1802 en väderquarn. Den andra grafkullen är nästan aldeles förstörd, till följe af grustägt, hvilket visar att folket nu ej hyser för dem samma vördnad, som på Rhyzelii tid, då "ingen torde ther röra en qvist af fruchtan att bifva siuk."*

Lagerholm 1851

En viss förvirring verkar råda om vad som är vad. År 1869 skriver Hofberg att Siggekulle ligger utmed landsvägen sydväst om Alberts gärde och Segerhöjden rakt öster om gärdet, söder om kyrkan. Han säger även att Segerhöjden går under namnet "Tingstaden" (Hofberg 1869). Albers gärde ligger, oavsett namnförvirringen, centralt mellan dem. Dessutom har den östra delen av Alberts gärde högar markerade i äldre kartor. Hofberg (1869) skriver:

"På kyrkvärden Anders Andersons skifte, i åkerhyckan söder om vägen, som går från kyrkan vesterut till stora landsvägen, ligga tätt bredvid varandra 3 grafhögar, af hvilka den mellersta är den största, och mäter 115 fot i omkrets och 4 fot i höjd."

Närmre 100 år senare bestod, enligt 1955 års inventering, grav- och boplatssområdet L1981:8317 (RAÄ-nr 33) av:

1/ Högliknande lämning, 9 m. i diam. och 0.7 m. hög. I ytan talrika stenar, 0.1-0.3 m. stora.

I S en grop, 3 x 2 m. och 0.5 m. djup. Gropen delvis fylld med stenar, 0.2-0.6 m. st. Odlingsröse?

6 m. SÖ om nr. 1 är nr.:

2/ Högliknande lämning, 8 m. i diam., 1.4 m. hög. I ytan talrika stenar, 0.1-0.3 m. stora. Odlingsröse?

16 m. SÖ om nr. 2 är nr.:

3/ Högliknande lämning, 4 m. i diam. Och 0.3 m. hög. Odlingsröse?

1 m. S om nr. 3 är nr.:

4/ Stensättningsliknande lämning, rektangulär, 8x6 m. (NNÖ-SSV) och 0.8 m. hög. Övertorvad med i ytan enstaka stenar, 0.4-0.9 m. stora. Grund till kyrkstall enligt uppgift av Ortsbo.

(KMR)

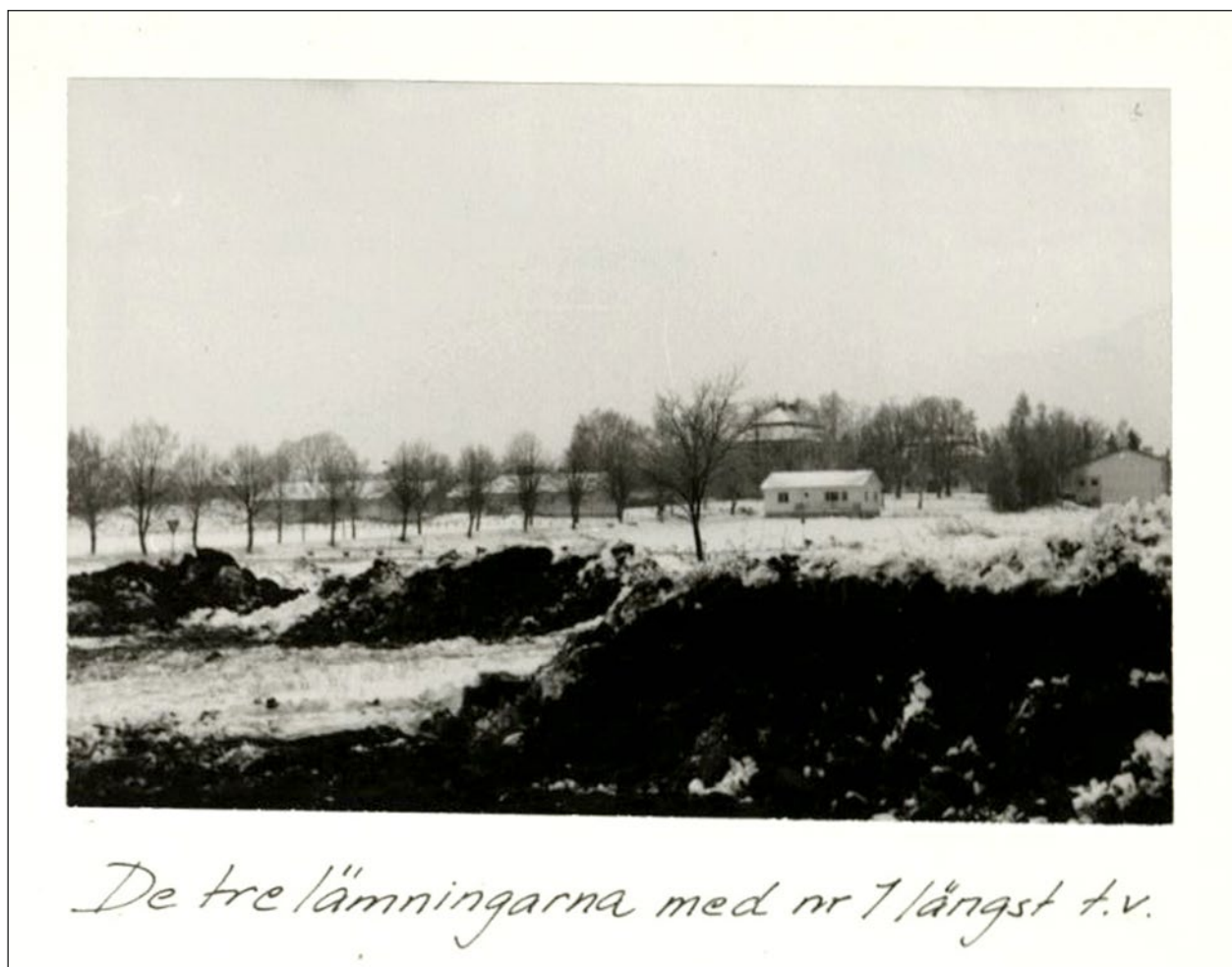
Figur 4. Historiska kartor över förundersökningsområdet. A) År 1700 (S63-2:1) B) År 1773 (S63-2:2) C) År 1827 (S63-2:3). Lilla Mellösa ligger västerut och Stora Mellösa norrut. Skala 1:5 000.

Vid undersökningen år 1960 gjordes inga fynd i de högljknande lämningarna 33:1 och 33:2 varför de omtolkades till att ha utgjort röjningsrösen. I den tredje högen (33:4) påträffades istället tre brandgravar. De brända benen var deponerade i askar i två av gravarna och i den tredje låg benen i en urna. Den i urna begravde kunde identifieras som en man. Bland fynden finns pärlor, kamfragment, bronsnitar, snäckor, del av ett ryggnappspanne, hänge, dräktnål och sländtrissa. Även försmält grönbliått glas från en hals- eller (mög- ligen) snabelbägare hittades. Bägarens kärltjocklek var omkring 1 millimeter och ett fragment hade pålagd, tunn tråd. Fynden dateras till vendeltid. De brända benen kom från människa, får/get, fågel, hund, häst och björn. Vikten på benen uppgick totalt till 5 092 gram motsvarande cirka 1700 gram per begravning (SHM 26784; Grålls 1992; ATA 2191/61; ATA 2194/66; KMR).

År 1992 gjorde UV Stockholm en arkeologisk förundersökning av grav- och boplatssområdet L1981:8317 inför planerad nybyggnation. Tretton schakt grävdes över en 24 000 kvadratmeter stor yta. Sammanlagt påträffades 24 anläggningar varav sex stensättningar. Utifrån förundersökningens resultat omtolkades lämningarna 33:1-2 till att utgöra gravar.

Tidigare undersökningar

Örebro läns museum genomförde år 1960 arkeologiska undersökningar av tre av lämningarna på Alberts gärde i samband med att bonden ville ta bort dem för att möjliggöra odling. Undersökningen skedde under två dagar i december med dåliga väderförhållanden. Den frusna jorden togs in till museet och sållades i efterhand. Lämning 33:3 hade när amanuens Laquist kom till platsen redan "åverkats" (ATA 2191/61). En efterundersökning genomfördes år 1964. Lämningen visade sig ha varit ett kyrkstall från 1800-talet, avsett för kyrkskjutsar med plats för något tiotal hästar (ATA 2194/66; Waldén 1952).

Figur 5. Ulla Laquists foto taget vid undersökningen år 1960 (ATA 6681/60). Foto från söder.

Inför anläggandet av en gång- och cykelbana utmed landsvägen och Göksholmsvägen genomförde UV Bergslagen en arkeologisk undersökning år 2000. Inget av antikvariskt intresse påträffades i schakten (Ramström 2000).

År 2017 planerades inför nybyggnation inom den södra delen av fornlämningsområde L1980:3332. Arkeologgruppen AB genomförde en undersökning som resulterade i att området fick ny identitet i KMR som boplat L1980:3332 och följaktligen att grav- och boplatssområdet L1981:8317 minskade i yta. Inom den 3 000 kvadratmeter stora ytan undersöktes 13 stolphål, fyra kokgropar, en härd samt en äldre bäcksträckning och ett kulturlager. Den norra delen av ytan visade sig ha varit mer intensivt nyttjad, bland annat för eldfångd verksamhet, medan den mellersta delen innehöll stolphål som kan utgöra rester efter hus. Den södra delen saknade anläggningar. En härd (A219) i norra delen daterades till förromersk järnålder och

ett stolphål (A202) i den mellersta delen daterades till senneolitikum. Båda prov bestod av kärnved från ek vilket innebär att egenåldern är hög (Bergold 2017).

Samma år genomförde Örebro läns museum i samarbete med Länsstyrelsen i Örebro län och Sveriges metallsökarförening en undersökning med metall-detektor av matjorden sydöst om Stora Mellösa kyrka. Ett fåtal fynd från förhistorisk tid hittades, främst från yngre järnålder. De hittades på moränhöjden och i den sydöstra, lägre liggande åkermarken. Förekomsten av ett remändebeslag och hästbroddar från yngre järnålder på moränhöjden och nära krönläget tyder på möjliga lägen för äldre gravar eller boplatser som har blivit bortodlade (Jansson & Edlund 2020).

SYFTE, MÅL-GRUPPER OCH AMBITIONSNIVÅ

Syftet med förundersökningen var ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. En arkeologisk förundersökning genomfördes år 1992, men inför nuvarande prövning ansåg Länsstyrelsen att lämningens karaktär och omfattning behövde förtydligas för att uppfylla de krav som idag finns när det gäller handläggning av fornminnesärenden. Specifikt skulle frågan om stenpackningarna utgjorde gravar eller odlingsrösen klargöras. Enligt Länsstyrelsens uppfattning var även fornlämningens avgränsning åt söder och väster något oklar eftersom stora ytor inom fornlämningen saknade provschakt.

Förundersökningen skulle fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornfynd. Ambitionsnivån skulle anpassas så att resultatet kan användas som ett fullgott underlag inför kommande samhällsplanering och arkeologiska undersökningar. Undersökningsplan, genomförande och rapportupplägg har anpassats efter detta.

Målgrupper för förundersökningen var Länsstyrelsen och Katrinelund i Närke AB.

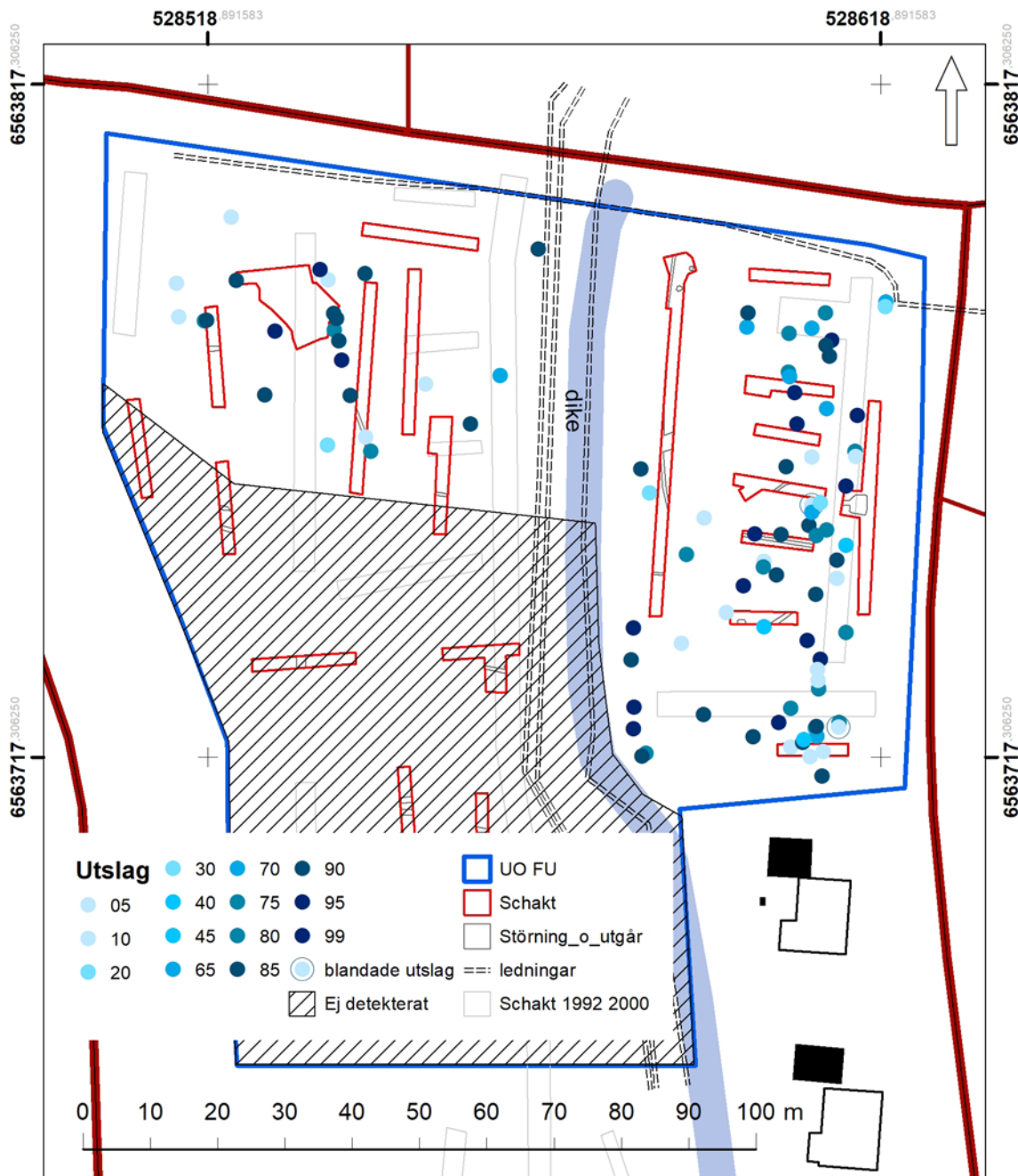
METOD OCH GENOMFÖRANDE

Förundersökningen inleddes med en översiktlig metalldetektering av den del av ytan där möjliga gravar fanns i syfte att lokalisera koncentrationer av metaller. Inga fynd plockades upp, men utslag mättes in med RTK-GPS och en anteckning gjordes av typ av utslag. Koncentrationer tillsammans med 1992 års förundersökning var tänkta att styra placeringen av schakt i syfte att avgränsa fornlämningen och få en bild av anläggningstätheten. Sammanlagt 95 utslag mättes in. Inga tydliga mönster eller konstruktioner kunde urskiljas förutom en linje med inmätningar som visade sig var utslag från en ledningsdragning. Delvis kan resultatet vara otydligt beroende på att gräset inte var slaget vid detekteringstillfället. Att inga utslag har mätts in över husgrunden A490 beror på att husgrunden låg mer än en halvmeter under markytan och att detektorn endast känner av metall ned till cirka 20 centimeters djup.

Knappt 10 procent av ytan schaktades, men tillsammans med 1992 års förundersökning ger det en täckningsgrad på 17 procent. Schaktgrävningen gjordes med en bandgrävare där skopbredden uppgick till 1,8 meter. Schakten grävdes skiktvis ned till anläggningsnivå alternativt undergrund. Ett djupschakt grävdes i den norra delen. Alla schakt och anläggningar metalldetekterades.

En eller två stensättningar skulle enligt undersökningsplanen undersökas i sin helhet för att klargöra om de utgör gravar eller överplöjda odlingsrösen, men då stenpackningarna rensades framkom brända ben, smält glas och keramik av järnålderskaraktär redan i ytan. Därför togs i samråd med Länsstyrelsen beslut om att inte undersöka någon stensättning. Inte heller rensades den stensättning som UV Bergslagen år 1992 beskrivit som tydlig med vällagd kantkedja, detta i syfte att inte förstöra kontexten i onödan eftersom fortsatt arkeologisk undersökning inte var beslutad. Ett brandlager delundersöktes med gräv-enheter som på grund av kompakt lerinblandning vattensållades.

Boplatsslämningar rensades varefter 45 procent av dem undersöktes med handverktyg till 50 procent med anpassad, kontextuell grävmetod.

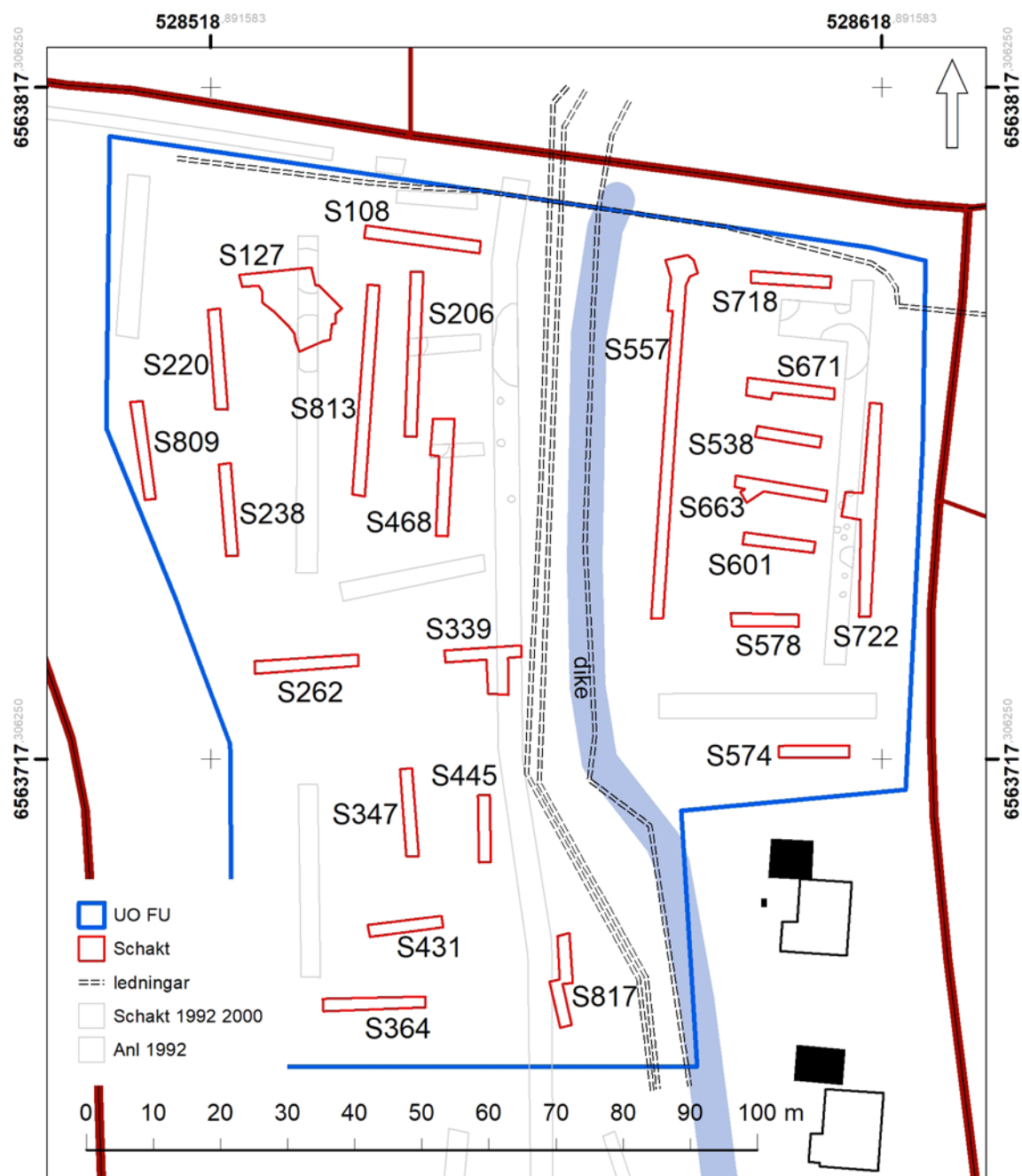

Figur 6. Inmätta utslag från metalldetektor. Skala 1:1 000.

Dokumentation skedde på kontextblanketter framtagna för förundersökningen. Ritningar gjordes i skala 1:20. Inmätning med RTK-GPS i SWEREF 99TM gjordes av schakt, anläggningar, kol- och makrofossilprover samt fynd. Fynd och prover punktinmättes och relaterades till kontext.

Direkt efter fältarbetet skannades all fysisk dokumentation för digital molnlagring. Inmätningarna överfördes till Intrasis och har därefter bearbetats i ArcGIS 10.3.1. Den ritade planen från år 1992 hade

före fältarbetet rektifierats utifrån kända, fasta punkter så som vägar och fastighetsgränser. Efter fält justerades rektifieringen cirka 4 meter mot söder utifrån två stensättningar som påträffats vid båda förundersökningarna. Det råder dock osäkerhet om justeringen är rätt för övriga anläggningar och schakt.

Figur 7. Schaktplan med före fält rektifierade schakt och anläggningar från år 1992 och 2000. Rektifieringen för år 1992 har senare justerats efter fältarbetets resultat (jmf figur 31). Skala 1:1 000.

Figur 8. Snedfoto över Alberts gårde med i stort sett helt igenlagda schakt. Det vita som skimtar i S127 och S557 är markduk som lagts över gravkontexterna. Foto från nordöst. Spridningstillstånd från Lantmäteriet LM2021/02792.

RESULTAT

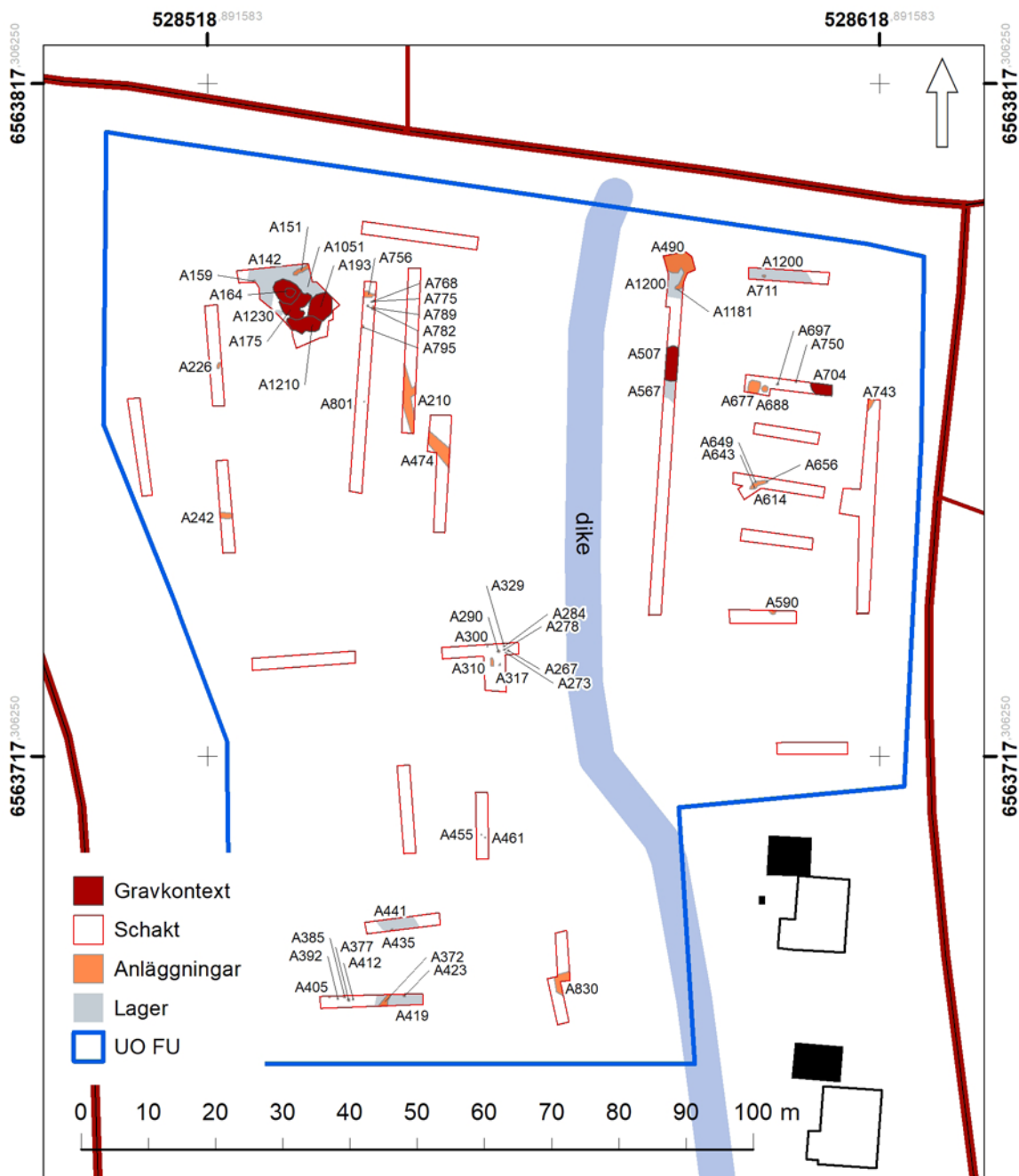
Sammanlagt grävdes 847 kvadratmeter fördelat på 24 schakt. I dem påträffades 61 anläggningar varav 30 undersöktes. Fem anläggningar utgick efter undersökning. Till det kom 20 inmätningar som registrerats som störningar. Det rör sig huvudsakligen om dräneringsdiken.

Antalet påträffade gravar uppgick till två välavgränsade stensättningar samt ett komplext område med sannolikt överlagrande stensättningar och ett brandlager. Lämningarna härrör från yngre järnålder. Boplatslämningar påträffades inom fyra mindre områden. Det rör sig främst om stolphål, gropar och rännor. Inga härdar kunde noteras. Dateringarna visar på senneolitikum och äldre bronsålder. Utmed Göksholmsvägen påträffades en husgrund där lagret mellan stenarna bland annat innehöll keramik från tiden runt sekelskiftet 1600.

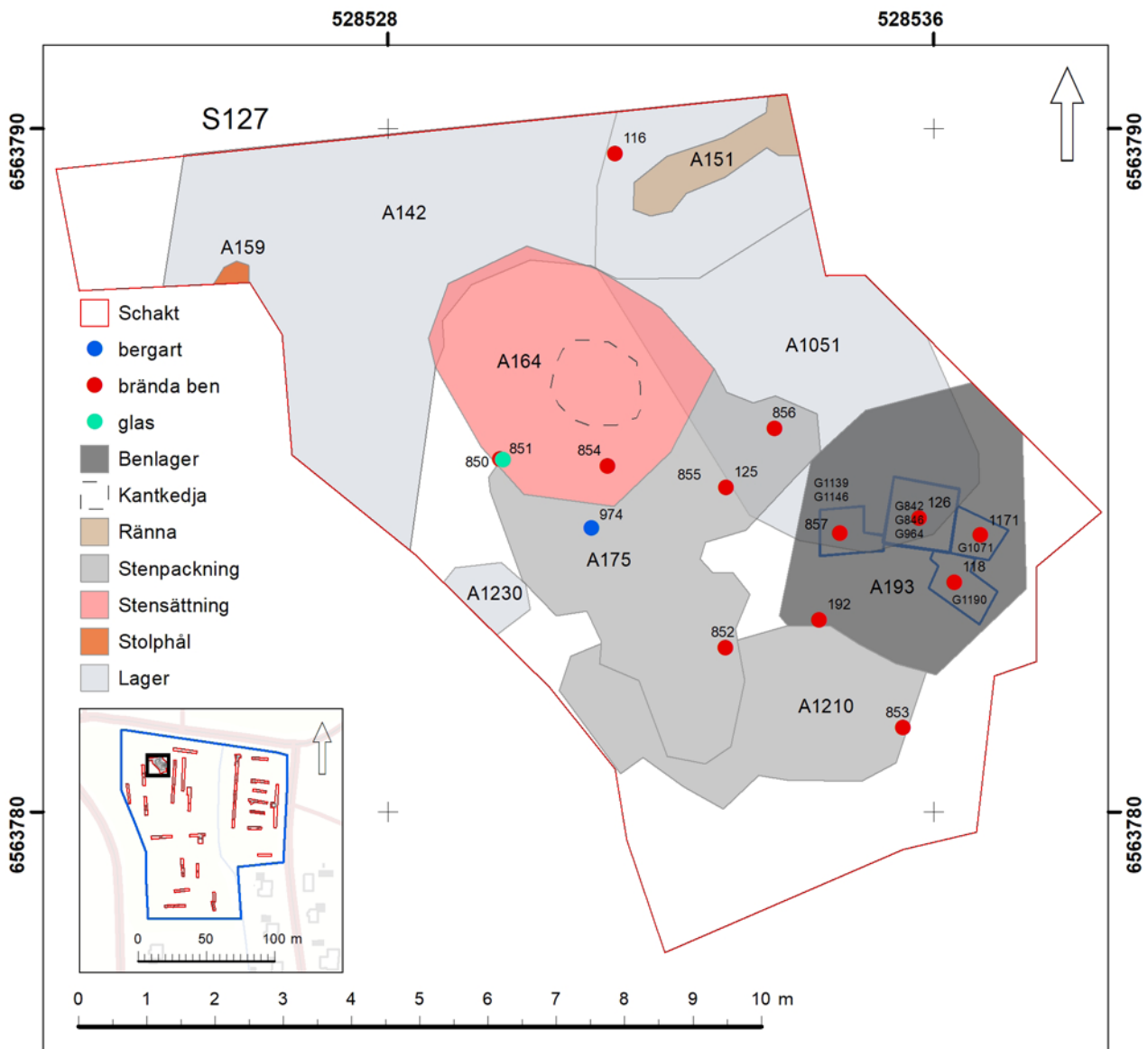
Öst och väst

Genom Alberts gårde löper ett brett grävt dike i nord-sydlig riktning som delar upp ytan i två delar. Väster om diket påträffades ett område med flera överlagrande gravkontext. Direkt öster om dem fanns en mindre koncentration av boplatslämningar. Fler boplatslämningar fanns inom två mindre områden i söder.

Den östra sidan om diket karaktäriseras främst av två stensättningar, en husgrund och spridda gropar. Utöver det finns enstaka stolphål och en välvd ränna med stolphål.

Figur 9. Anläggningsplan. Skala 1:1 000.

Figur 10. Plan över anläggningar, lager och fynd i schakt 127. Skala 1:300 med insticksplan i skala 1:5 000.

Gravar

DET KOMPLEXA SCHAKT 127

Schakt S127 öppnades för att ta fram stensättning A12 från 1992 års förundersökning. Efter rensning mättes en stensättning (A164) och två stenpackningar (A175, A1210) in. Redan vid schaktningen framkom brända ben och smält glas spritt mellan och över stenarna. Stensättningen och stenpackningarna var sammanhängande varför de avgränsades utifrån storlek på stenmaterialet. Okulärt föreföll A175 överlagra de andra, men relationerna är inte säkerställda eftersom undersökning undveks.

Stenarna i A164 var av varierande storlek. Centralt i den 3,9×3,3 meter stora packningen fanns en inre kantkedja (A1230) som mätte 1,5 meter i

diameter och hade 0,2–0,3 meter stora stenar. Cirka en meter norr om den fanns rester av en yttre kantkedja med 0,25–0,4 meter stora stenar. Mellan kantkedjorna, utanför den yttre kantkedjan och inuti den inre dito fanns mindre stenar, 0,1–0,2 meter stora.

Söder om A164 fanns en tät, 4,9×3,7 meter stor stenpackning (A175) av 0,1–0,2 meter stora stenar som sträckte sig i en arm mot söder. Sannolikt överlagrar den där stenpackning A1210. De flesta stenarna i A1210 var 0,2–0,25 meter stora med enstaka större, upp till 0,4 meter stora, stenar. Hela packningen mätte 5,2×2,6 meter. Den östra delen av stenpackningen består möjligen av skadade kantkedjor, välvd mot ett stenfritt område i nordöst (se figur 33).

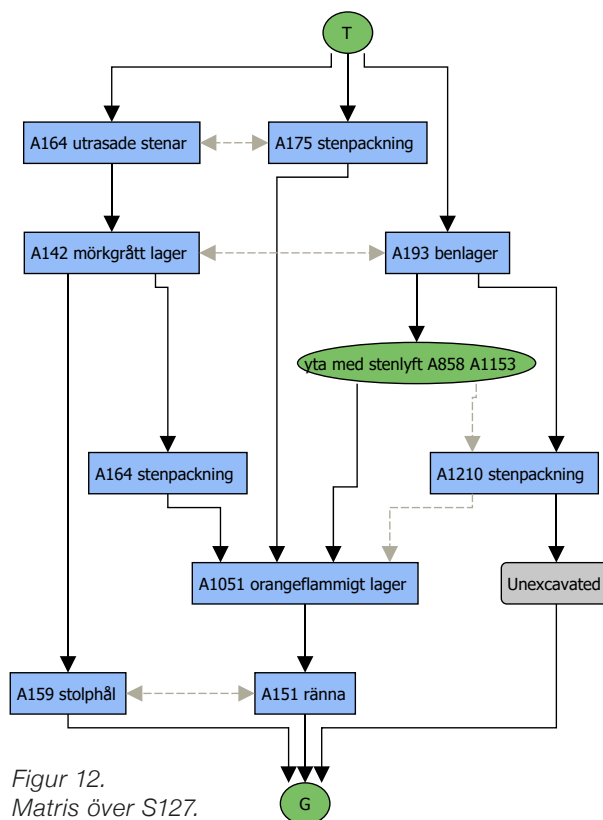
Figur 11. Lodfoto över schakt S127. Norr till vänster i bild.

Öster om A175 och A1210 framkom ett svart brandlager (A193). För att utröna om det rörde sig om en bålplats handgrävdes och vattensållades 2,5 kvadratmeter. Lagret bestod av kompakt lera. I grävenheterna hittades 1 397 gram brända ben. En 18–44 år gammal individ har begravts tillsammans med minst en hel hund samt delar av häst, svin, får/get, höns och fisk (se bilaga 6). Fynden från lagret bestod av smält glas (F34) och tio fragment av benkammar (F25, F26, F28, F30, F31, F35, F37) som kan dateras till vendeltid. Vid den osteologiska analysen framkom elva fragment av spelpjäser i valben (F29, F32, F33, F36, F38). Även ett 6×5 mm stort, tunt bleck i Cu-legering (F27) låg bland de framsållade, sotiga och leriga benfragmenten. Förkolnad al från benlagret har ^{14}C -daterats till 663–773 e. Kr. med 2 sigma (se bilaga 4, 5).

Det upp till 0,05 meter tjocka benlagret överlagrade ett tunt orangeflammigt lager (A1051) som innehöll små mängder brända ben. I ytan av det flammiga lagret fanns i grävenheterna flera stenlyft som var fyllda med benlagret. Det tyder på att stenar lyfts bort före benlagrets tillkomst. Det orange lagret A1051 sträckte sig norrut och överlagrade där en ränna (A151). Rännan mätte 1,8×0,6 meter och hade en fyllning av mörkgrå lera.

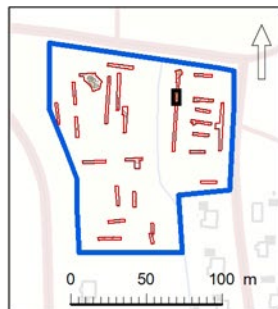
I den norra delen av schaktet fanns ytterligare ett lager (A142). Det bestod av mörkgrå, närmast svart siltig lera. Lagret var homogent utan några tydliga inklusioner samt överlagrade det orangeflammiga lagret

A1051 och ett stolphål (A159) nordväst om stenpackningen A164. Stolphålet A159 var 0,4 meter i diameter och 0,1 meter djupt. Fyllningen bestod av mörk brungrå lerig silt med en 0,1 meter bred stolpfärgning och rest av stenskonig.

Figur 12.
Matris över S127.

Figur 13. Plan över A507, lager och fynd med lodfoto i bakgrunden. Skala 1:50 med insticksplan i skala 1:5 000.

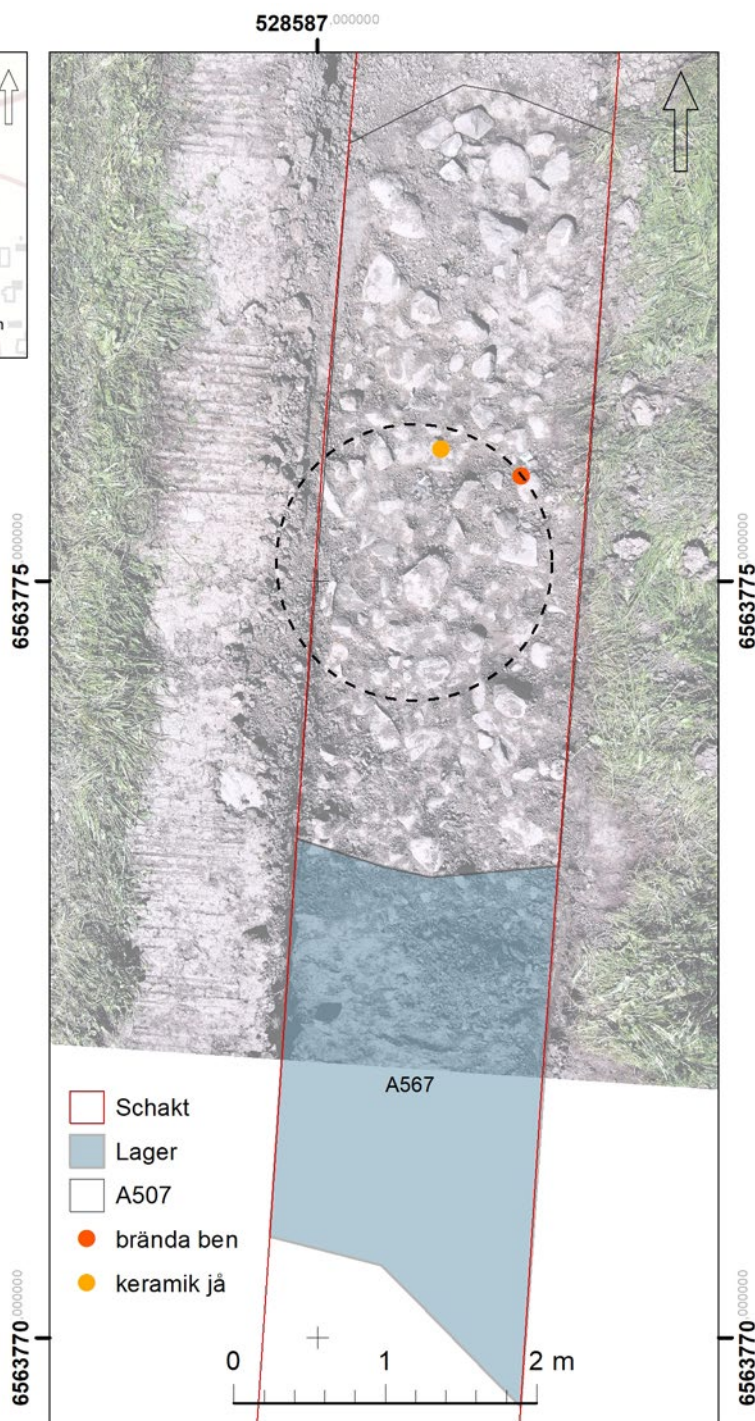

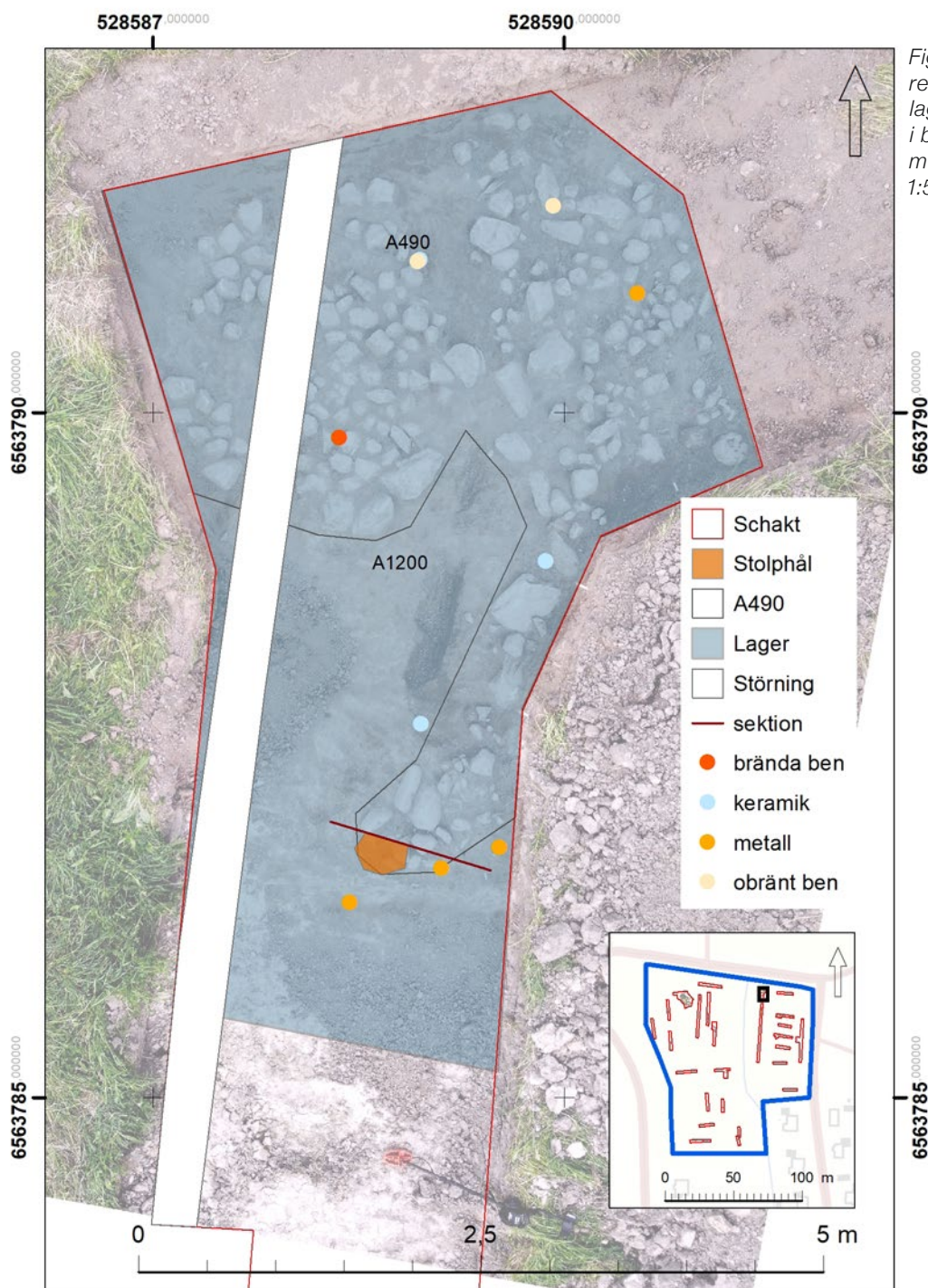
STENSÄTTNINGAR I ÖSTER

En välvgränsad stensättning (A507) med en omkrets på 5 meter påträffades i schakt S557, öster om diket som skär genom förundersökningsområdet. När stensättningen rensades påträffades brända ben (F59) och keramik av järnålderskaraktär (F8) centralt i den grå lera mellan de 0,1–0,5 meter stora stenarna. Något förskjutet mot söder fanns en antydning till inre kantkedja. Söder om stenpackningen fanns ett lager (A567) mörkgrå lera som överlagrades av graven.

Vid pass 20 meter öster om stensättningen A507 påträffades en stenpackning (A704) endast 0,1 meter under grästorven. Läget överensstämmer med stensättning A3 från 1992 års förundersökning. Beaktat syftet att undersöka om stensättningarna var gravar eller om det trots allt handlade om röjningsrösen och med tanke på att brända ben framkom ytligt vid rensning av de redan framtagna stenpackningarna beslutades att inte rensa A704 för att undvika onödig skada. Beskrivningen från år 1992 kvarstår därmed. A3 beskrevs då som 8 meter i diameter, "rund, svag förhöjning 0,2 m. Tydlig kantkedja. Rikligt med sten, 0,3–0,4 m stora" (Grälls 1992).

År 1992:s stensättning A2, nordväst om A3, påträffades inte i anslutande schakt som grävdes norr om schaktet från år 1992. Där emot fanns ett lager (A1200) som i det långa nord-sydliga schaktet (S557) väster därom visade sig höra samman med en husgrund från 1500-/1600-talet.

Figur 14. Plan över A490, relaterade anläggningar, lager och fynd med lodfoto i bakgrunden. Skala 1:50 med insticksplan i skala 1:5 000.

En husgrund

Utmed Göksholmsvägen som löper norr om förundersökningsområdet fanns i schakt S557 en stenpackning (A490) av 0,15–0,4 meter stora stenar i 1–2 skikt med förhållandevis lättgrävd, ljusbrun, siltig lera (A1200) mellan stenarna. Lagret var 0,25 meter tjockt och innehöll obrända djurben och keramik som dateras till slutet av 1500-talet och/eller första halvan av 1600-talet. I lagret fanns även diverse järnföremål så som spik och hästkosöm samt tegel och lite kol. Vid

rensning framkom även ett bränt ben från däggdjur (se bilaga 6) och då en sten lyftes kunde kol konstateras under. Det är därmed möjligt – men inte troligt – att en grav finns under husgrunden. Genom A490/A1200 löpte ett dräneringsdike i nord-sydlig riktning.

Boplatslämningar

ÖSTRA SIDAN

Då ett möjligt stolphål undersöktes i den södra delen av stenpackningen A490 visade det sig att det saknade nedgrävning, men under det 0,25 meter tjocka lagret A1200 framkom ett stolphål (A1181). Det var 0,4 meter i diameter och 0,28 meter djupt. Fyllningen bestod av mörkgrå lera. Förkolnad al har ^{14}C -daterats till 1497–1311 f. Kr. med 2 sigma. Ytterligare ett stolphål (A711) fanns i schakt S718, öster om A490. Det hade samma dimensioner som A1181, men stenskonning och fyllningen bestod av brungrå lera. A711 var grävt genom lagret A1200 och är därmed stratigrafiskt skild från stolphål A1181 som är äldre. En viss skepsis är befogad avseende dateringen till äldre bronsålder eftersom stolphålet var så pass väl bevarat i förhållande till de senneolitiska dito. Det daterade kolet kan vara kontaminering.

Även i schakt S671 fanns två stolphål (A697, A750). A697 var 0,4 meter i diameter och 0,1 meter djupt. Det hade stenskonning och stolpfärgning. Fyllningen bestod av melerad brunorange lera. A750 var något mindre (0,3 meter i diameter) och 0,12 meter djupt. Fyllningen bestod av gråorange lera som var grå i ytan.

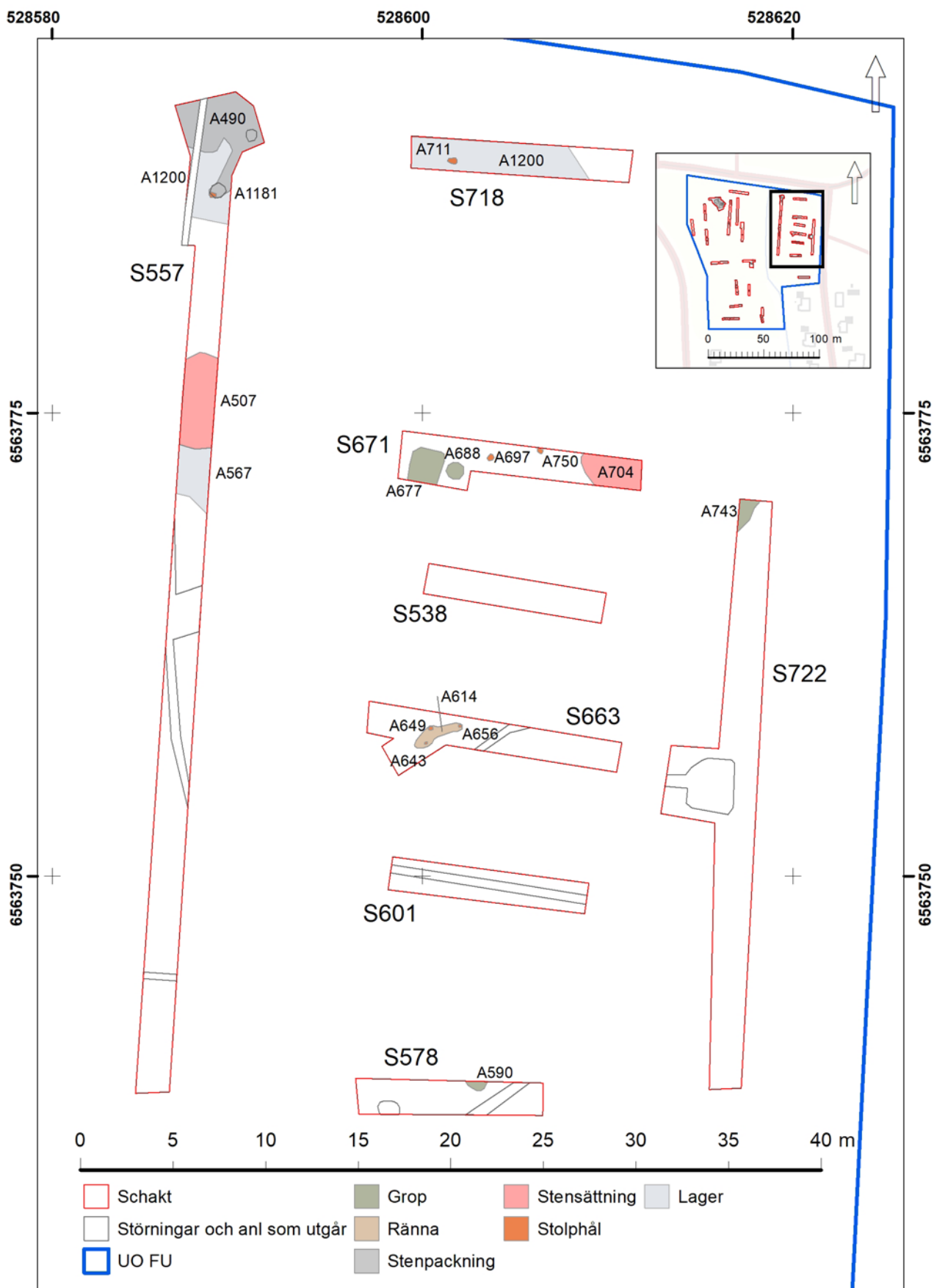
Figur 15. Stolphålet A1181 upptäcktes då ett snitt drogs genom lagret A1200. Foto från sydsydväst.

Fyra gropar fanns på den östra sidan om diket, huvudsakligen belägna i den norra delen. Av dem var tre tveksamma som anläggningar. Det gäller den 1,7 meter stora A743 i schakt S722 samt A677 och A688 i schakt S671. De två sistnämnda undersöktes. Båda var oregelbundna och innehöll orangegrå lera. A677 mätte 1,8×1,7 meter och A688 var 0,9 meter i diameter. I schakt S578, beläget i den södra delen fanns en grop (A590). Gropen dokumenterades endast i plan. Den var 1,15 meter stor och hade en fyllning av grå lera.

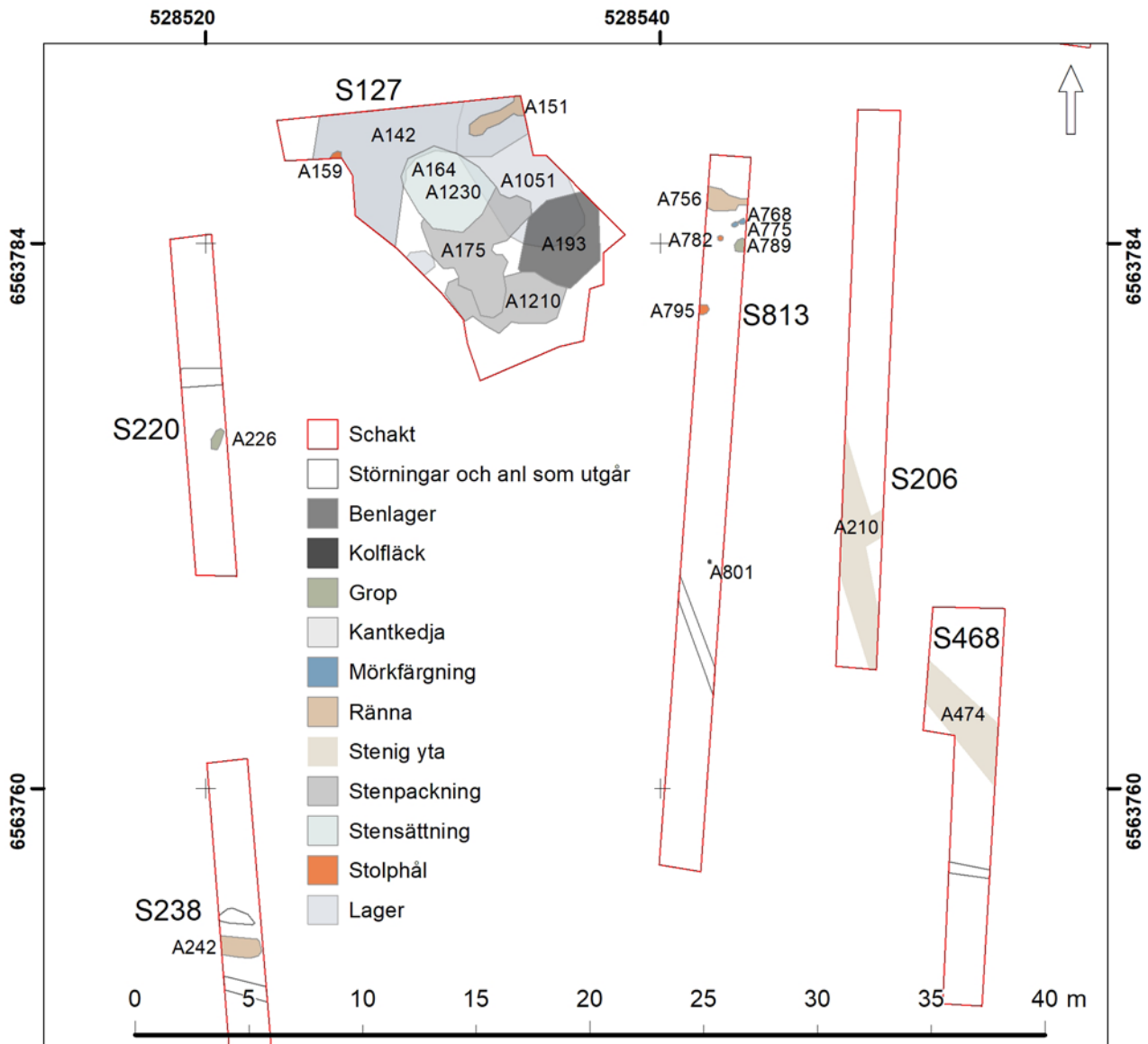
I schakt S663 påträffades en lätt svängd ränna (A614) som var 2,8 meter lång och 0,7 meter bred. Fyllningen bestod av skiktad grå och orangebränd lera. Formen var skålad och 0,15 meter djup. I rännan fanns tre stolphål (A643, A649 och A656). De var alla runt 0,2 meter i diameter. A643 och A656, belägna i var sin kortända, var 0,06 respektive 0,1 meter djupa och fyllda med grå lera som var orangebränd centralt. A649, som fanns i rännans ytterkant, var 0,24 meter djupt och hade en fyllning av mörkgrå lera. Botten var plan. Trots den sotgrå färgen var det svårt att hitta kol i fyllningen. En chansning gjordes att ett prov med finkrossat träkol av al (e-post Ulf Strucke 2021-06-17) skulle gå att datera med ^{14}C -analys. Resultatet gav 2402–2065 f. Kr. med 2 sigma.

Figur 16. Rännan A614 före undersökning. Foto från sydsydväst.

Figur 17. Anläggningar i östra delen av förundersökningsområdet.
Skala 1:300 med insticksplan i skala 1:5 000.

Figur 18. Anläggningar i nordvästra förundersökningsområdet.
Skala 1:300 med insticksplan i skala 1:5 000.

BOPLATSLÄMNINGAR I NORDVÄST

Östsydöst om schakt S127 skulle enligt 1992 års förundersökning finnas två stensättningar (då benämnda A23, A24) med 0,2–0,4 meter stora stenar. Gravarna påträffades inte vid aktuell förundersökning. Där emot fanns ett stenigt stråk som löpte i nordväst-sydöstlig riktning (A210, A474). Stenarna var upp till 0,15 meter stora och låg glest spridda mot undergrunden.

I de tre närmsta schakten (S220, S238 och S813) runt S127 fanns nio anläggningar. En koncentration med sex anläggningar fanns i norra delen av S813. Anläggningarna där bestod av två stolphål (A782, A795), två mörkfärgningar utan djup (A768, A775) samt en 0,6 meter stor grop (A789) och en 0,95 meter bred ränna (A756). De två sistnämnda anläggningarna är inte undersökta. Stolphålet A782 var 0,2 meter i diameter och 0,08 meter djupt med en fyllning av mörkgrå siltig lera. A795 var 0,4 meter stort, 0,15 meter djupt och fyllt med brun lera med järnutfällning mot botten.

Längre söderut i schakt S817 fanns en 0,1 meter stor kolfläck. I schakt S220 undersökes en meterstor grop (A226). Den var 0,24 meter djup med fyllning av mörk, brungrå lera. En 0,85 meter bred ränna (A242) fanns i schakt S238, även den med mörk, brungrå lera.

Figur 19. Det steniga stråket A210 genom schakt S206. Foto från sydöst.

Figur 20. Anläggningskoncentration i schakt S813. Foto från söder.

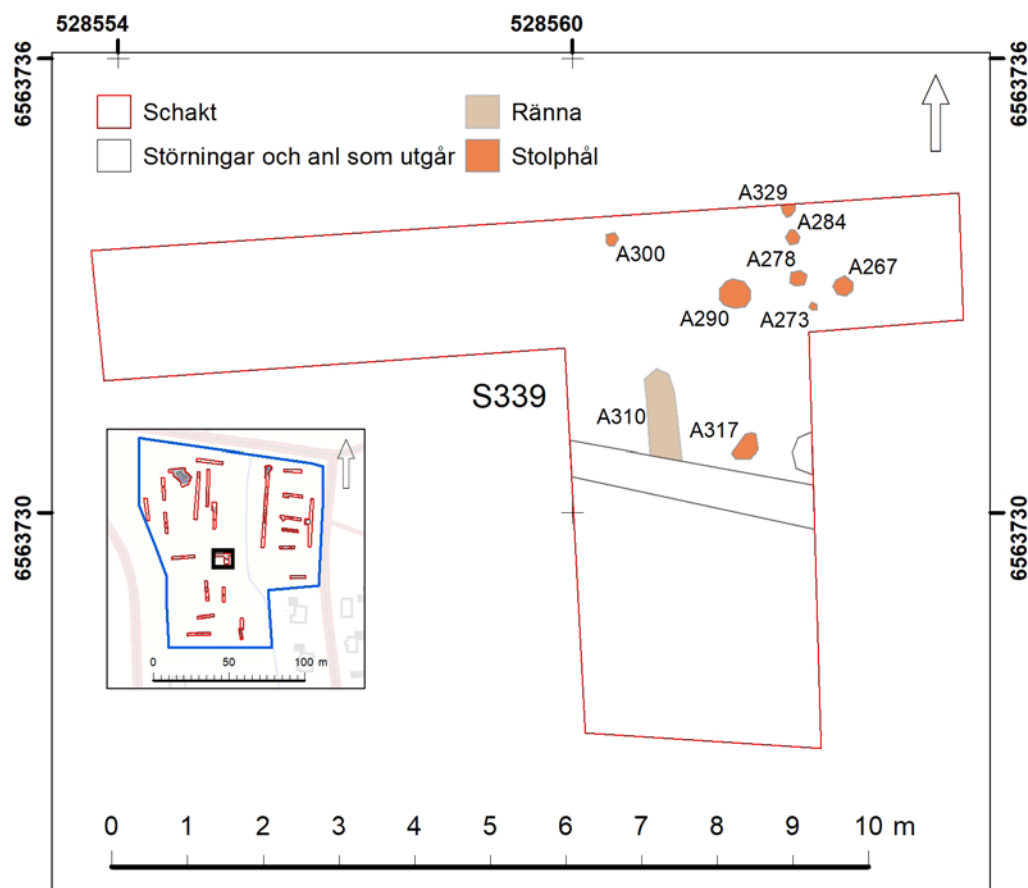
BOPLATSLÄMNINGAR I SYDVÄST

I schakt 339 samt S364 och S431 påträffades stolphål, rännor och lager. Anläggningarna i schakt S339 var hårt åtgångna. De bestod av åtta stolphål (A267, A273, A278, A284, A290, A300, A317, A329) och en ränna (A310). Stolphålen A267, A290 och A300 undersöktes. Fyllningarna varierade i brungrå nyanser och två innehöll kol. Diametern varierade mellan 0,2 och 0,4 meter och djupet var som mest 0,1 meter. Endast bottarna var kvar. Rännan A310 var 0,4 meter bred och 1,2 meter lång i nord-sydlig riktning. Den var i söder skuren av ett dräneringsdike. Förkolnad al från stolphålet A290 har ^{14}C -daterats till 2463–2209 f. Kr. med 2 sigma (se bilaga 4,5).

I anslutning till den tidigare undersökta ytan söder om förundersökningsområdet (L1980:3332) fanns ett område med lämningar. Schakt S364 innehöll sex stolphål (A377, A385, A392, A405, A412, A423), ett dike (A372) och ett lager (A419). Stolphålen var 0,25–0,45 meter i diameter och 0,1–0,15 meter djupa. Fyllningarna skiftade i färg mellan grått och gråbrunt och i kornstorlek mellan lera och lerig silt. Lagret A419 fanns öster om stolphålen och bestod av grå siltig lera

Figur 21. Lodfoto över ett av de tydligare stolphålen (A267) i S339 efter att det snittats. Norr nedåt i bild.

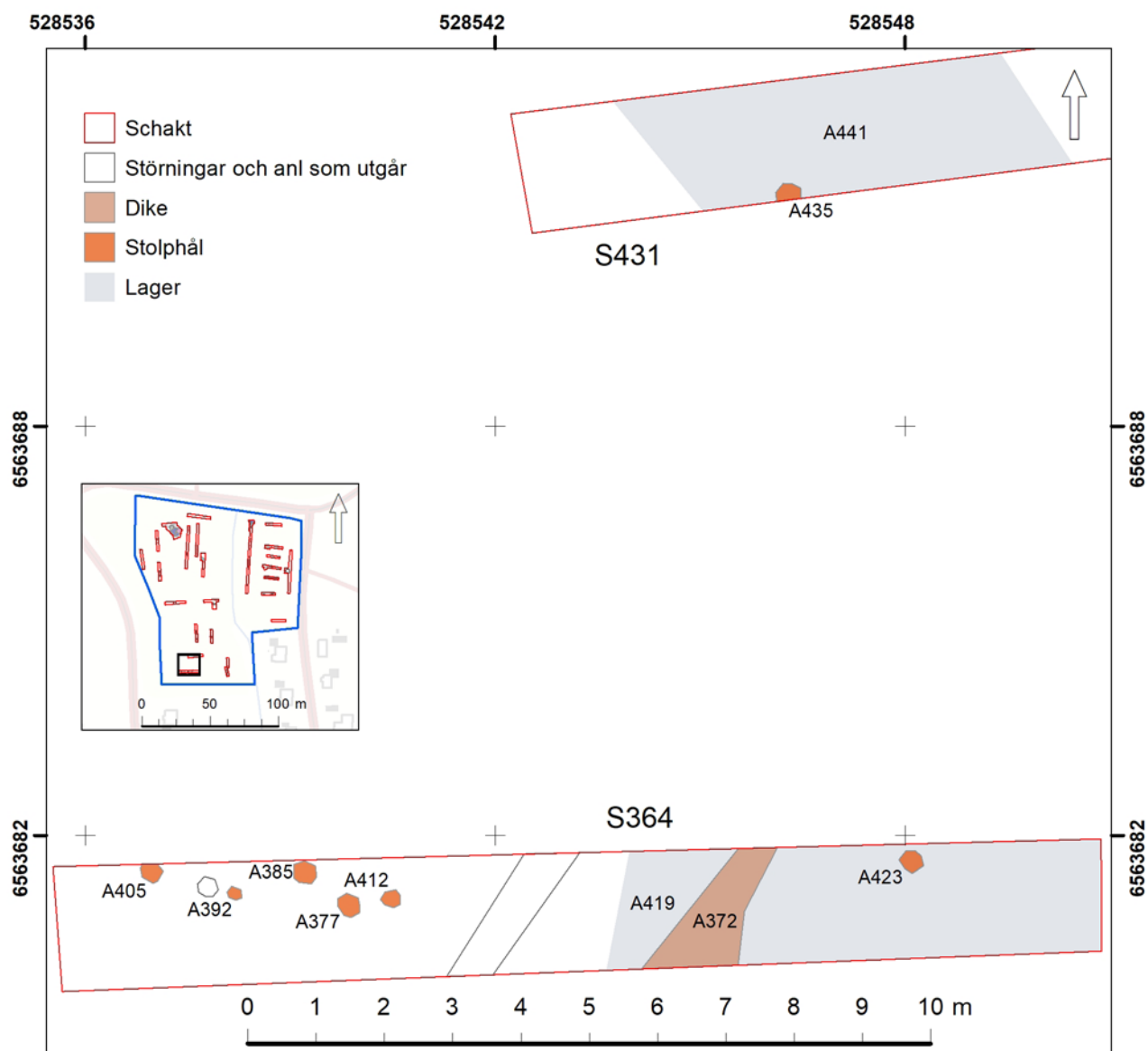
Figur 22. Plan över schakt S339 med anläggningar. Skala 1:100 med insticksplan i skala 1:5 000.

med inslag av kol. Stolphål A423 fanns stratigrafiskt under lagret. Genom lagret löpte diket A372. Det var 0,05 meter djupt och fyllt av mörk lera. Parallellt med diket löpte ett dräneringsdike varför A372 troligen är relativt sentida. Ytterligare ett lager (A441) och ett stolphål med stenskonning (A435) som var grävt genom lagret fanns i schakt S431. Lagret var 0,2 meter tjockt och bestod av gråbrun siltig lera. Troligen är det ett äldre matjordslager.

Utöver ovan beskrivna anläggningar fanns det i schakt S445 två stolphål (A455, A461) från hägnadsstolpar med fyllning av träig, humös lera. I schakt S817 upplevdes jorden som omgrävd, möjligen i samband med ledningsdragningar öster om schaktet. Över undergrunden fanns en 3,0×2,25 meter stor stenig yta med 0,05–0,15 meter stora stenar (A830). Möjligen är det en rest av en historisk vägsträckning eller en fortsättning på den år 2017 påträffades äldre bäckfåran (Bergold 2017).

Figur 23. Lodfoto över stolphål A377 i S364, efter undersökning. Foto från söder.

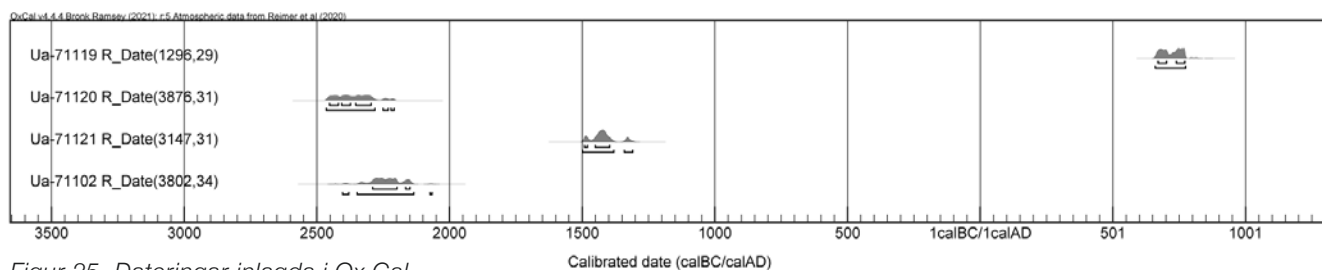
Figur 24. Plan över anläggningar i schakt S364 och S431. Skala 1:100 med insticksplan i skala 1:5 000.

Vedart och ^{14}C -dateringar

Fyra ^{14}C -dateringar gjordes. Två anläggningar: en ränna (A614) och ett stolphål (A290) har fått dateringar till senneolitikum. Ett stolphål (A1181) har daterats till äldre bronsålder. Slutligen har benlagret A193 daterats till vendeltid. Alla prover var av förkolnad al.

Anr	Typ	Provnr	Labnr	^{14}C ålder BP	1 sigma 68.2% probabilitet	2 sigma 95.4% probabilitet
A193	Brandlager	PK1152	Ua-71119	1 296 ± 29	AD 671 – AD 692 (22.3%) AD 694 – AD 703 (9.9%) AD 740 – AD 772 (36.0%)	AD 663 – AD 709 (42.0%) AD 711 – AD 773 (53.2%)
A290	Stolphål	PK1078	Ua-71120	3 876 ± 31	BC 2452 – BC 2418 (18.4%) BC 2406 – BC 2373 (18.6%) BC 2352 – BC 2295 (31.2%)	BC 2463 – BC 2281 (89.6%) BC 2249 – BC 2231 (4.0%) BC 2218 – BC 2209 (1.8%)
A1181	Stolphål	PK1187	Ua-71121	3 147 ± 31	BC 1491 – BC 1480 (8.4%) BC 1449 – BC 1397 (57.4%) BC 1329 – BC 1328 (1.2%)	BC 1497 – BC 1381 (84.2%) BC 1340 – BC 1311 (11.0%)
A614	Ränna	PK642	Ua-71102	3 802 ± 34	BC 2288 – BC 2198 (59.8%) BC 2163 – BC 2149 (8.1%)	BC 2402 – BC 2380 (2.1%) BC 2346 – BC 2135 (92.6%) BC 2075 – BC 2065 (0.6%)

Tabell 1. Dateringar från Ångströmlaboratoriet.

Figur 25. Dateringar inlagda i Ox Cal.

Fynd

Fyndlistan består av 59 fyndposter. Av dem är 22 poster brända och obrända ben, tolv poster är föremål av ben, en är bergart, två glas, sex historisk keramik, en förhistorisk keramik och 15 fyndposter metall.

Material	Antal poster
Ben	22
Ben - föremål	12
Bergart	1
Glas	2
Keramik, hist.	6
Keramik, förhist.	1
Metall	15
SA	59

Tabell 2. *Fynd fördelat efter material.*

BEN

Benen från förundersökningen har analyserats av osteolog Agneta Flood, Arkeologikonsult. Analysen visade att benlagret A193 innehöll brända ben av en individ mellan 18–44 år vars kön inte gick att bedöma. Tillsammans med människan har minst en hel hund, fisk samt troligen delar av häst, svin, höns och får/get funnits på gravbålet. Utöver dessa ben fanns sämre förbrända fragment av ett större däggdjur. Enligt den osteologiska rapporten (bilaga 6) är en möjlig förklaring att det är fråga om rester från en ceremoniell måltid, det vill säga matrester som inte lagts på gravbålet tillsammans med de andra djuren, utan deponerats senare under processen.

Övriga fynd gjorda vid rensning i närheten av A193, alltså i schakt 127, bestod av ospecificerade ben från däggdjur och minst ett fragment från människa. Rensfynd från grav A507, öster om diket, bestod av ospecificerat däggdjur.

Utöver de gravrelaterade benfynden analyserades ben från husgrunden A490/A1200. Lagret A1200 innehöll obränt mat- och slaktavfall med ben av nötkreatur, får/get och svin. I lagret fanns ett bränt ben av ospecificerat däggdjur.

FÖREMÅL AV BEN

Sju fyndposter (F25, F26, F28, F30, F31, F35, F37) bestående av sammanlagt tio kamfragment kommer från benlagret A193. De härrör från minst två separata kammar som tillhör Brynjas typologi IIIB, 'yngre sammansatta kammar utan avsats' och kan dateras till vendeltid, närmre bestämt tiden runt år 700 (Brynja 1998; Lukas 2019). Ett fragment (F35) har streckornamentik på båda sidor och kan komma från en enskiktad kam (Brynja 1998). Fragmentet F37 har inte gått att placera i någon kategori, men är sannolikt något äldre än de övriga beaktat att det endast har två istället för tre streck som ornamentik (Lukas 2019).

Kammar är vanliga i gravar från folkvandringstid och vendeltid och kan ses som personliga ägodelar vilka följer med sin ägare på gravbålet. Däremot är det mindre vanligt med flera kammar i en grav och de är då förekommande i högstatusgravar (Lukas 2019).

Fem fyndposter från benlagret A193 består av spelpjäser i valben (F29, F32, F33, F36, F38). Antalet fragment uppgår till elva styck. Utifrån det fragmentariska skick fynden är i går det inte att beräkna antalet spelpjäser. Pjäserna tillhör Petersens typ A och de har alla ett centralt placerat hål från svarvning i botten. Typen är vanligast i vendeltid (Hennius et al. 2018).

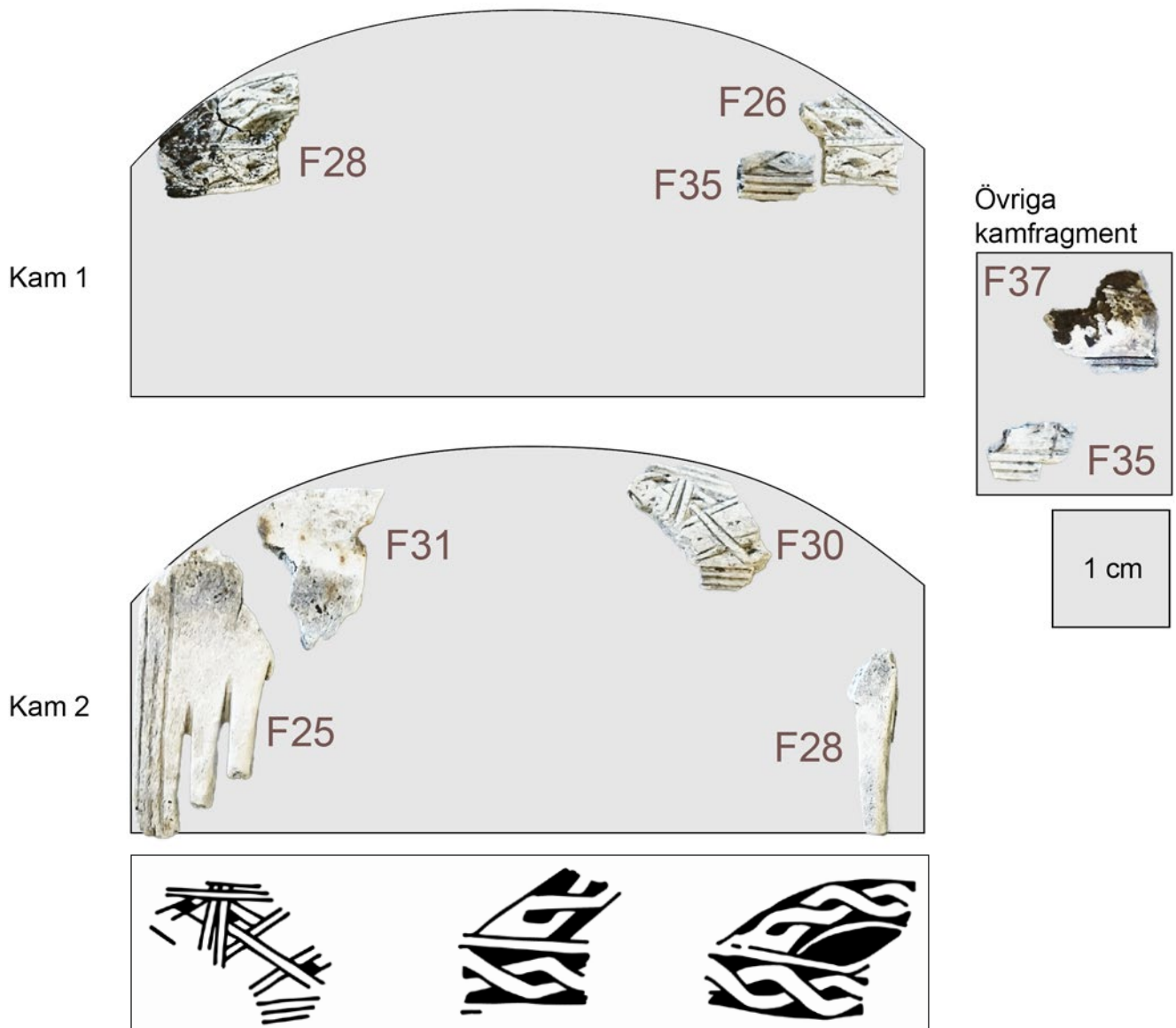
Spridningsbilden över spelpjäser av valben inom Sveriges gränser visar på ett nord-sydligt område i östra Svealand, ned i götalandskapen. Importen tros ha kommit från norra Norge via Jämtland. Från Närke finns sedan tidigare endast en känd fyndplats (ibid.). Intressant nog låg den undersökta graven med spelpjäsa inom gravfältet L1980:3700 i Bärsta, Stora Mellösa socken. Pjäsen var dekorerad med cirklar. I samma grav fanns även en möjlig tärning med punktcirklar (SHM 1287).

BERGART

F11 består av en glättsten påträffad vid rensning av stenpackningen A164. Det är en rundad nodul (55×43×36 mm) med en plan, glatt sida.

GLAS

F10 och F34 består av små fragment smaragdgrönt glas. Glasfragmenten är små, smälta och spruckna med 7 mm tjocklek på det största fragmentet. Det är inte möjligt att avgöra vilken typ av föremål som de en gång varit del av.

Figur 26. Alla fragment av benkammar placerade på tidstypisk kamform. Måttangivelser för kamfragmenten stämmer med centimeterrutan, men kamformerna är hypotetiska. Längden för rundade kammar av typ IIIB är 8–17 centimeter (Brynja 1998), alltså något längre än här visat. Nederst ses renritningar av mönstren på kamfragment F30, F26, F28.

Figur 27. Några av spelpjäserna (F36) i valben.

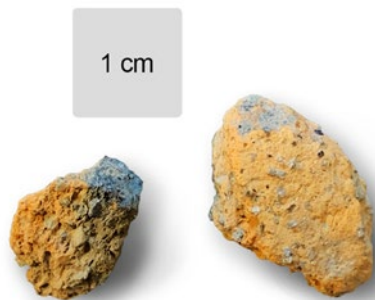

Figur 28. Glasfragment (F10) från stenpackning A164.

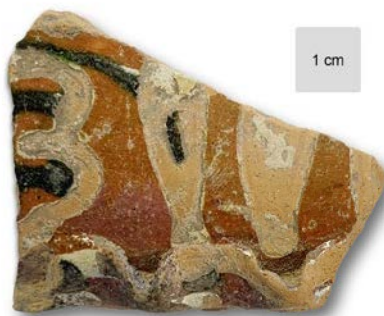
KERAMIK

Vid rensning av stenpackningen A507 hittades två fragment av förhistorisk keramik. Keramiken är grovt magrad och innehåller glimmer.

Från lager A1200 i husgrunden A490 togs 14 fragment yngre rödgods tillvara. Ytterligare ett fynd gjordes i matjorden över stenpackningen A704. Keramiken dateras till sent 1500-tal och/eller tidigt 1600-tal.

Figur 29. Förhistorisk keramik (F8) från stenpackning A507.

Figur 30. Keramik (F5 till vänster, F6 nedan) från lager A1200 i schakt S557.

METALL

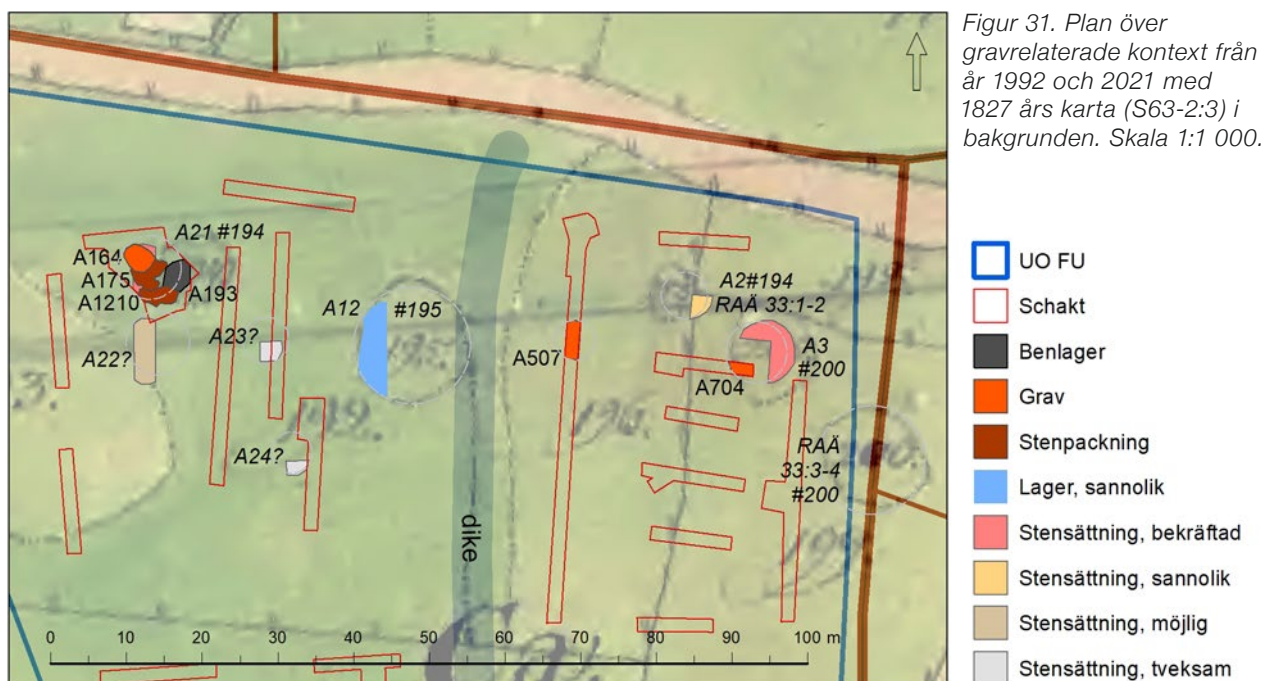
Ett fynd av metall framkom vid tvätt av de brända benen från A193. Det rör sig om ett tunt bleck i Cu-legering (F27) som är 6×5 mm stort. Det går inte att säga vilken typ av föremål som fragmentet kommer ifrån.

Övriga metallfynd är från historisk tid. I schakt S468 hittades ett dåligt bevarat kopparmynt 1/2 öre SM från åren 1666–1686 (F12). I lager A1200, husgrunden A490 hittades hästkosöm (F16–18, F21, F23), spik (F20) och del av ett byggnadsbeslag (F19). Likaså fanns där ett litet, lättviktigt fragment järnhaltig slagg (F13). Alldeles söder om lagret fanns en 3 centimeter stor, handsmidd ring i Cu-legering (F15) som möjligen varit del av ett beslag. I schakt S339 hittades ett litet beslag i CU-legering (F22), troligen från ett skospänne.

Summa summarum – gravarna

2021	1992	1960	1823	Typ	Yta/m	Beskrivning	Bevaringsgrad	Kommentar
Västra sidan								
A164	A21	–	194 'kulle'	Stensättning	Diam 3,7	Stenar 0,2–0,4 m	God	Ytfynd
A1210	–	–	–	Stenpackning	5,0×3,1	Stenar 0,2–0,4 m	Skadad	Ytfynd
A175	–	–	–	Stenpackning	5,0×2,5	Stenar 0,1–0,25 m	Skadad Uppkast från A193?	Ytfynd
A193	–	–	–	Brandlager	4,4×3,1	0,02–0,05 m	God	Stora mängder brända ben
–	A22	–	–	Stensättning	Diam 9	Stenar 0,2–0,7 m	–	Ej påträffad
–	A23	–	–	Stensättning	–	Stenar 0,2–0,4 m	–	Ej påträffad
–	A24	–	–	Stensättning	–	Stenar 0,2–0,4 m	–	Ej påträffad
–	A12	–	195 'kulle'	Lager	9×3	Svart lera med kol, sot och bränd lera	Djup 0,1 m	Benämnd kulle år 1927, botten av grav? Skuren av ledning i Ö.
Östra sidan								
	A2	RAÄ 33:1	194 'kulle'	Stensättning	Diam 5	Stenar 0,2–0,4 m	Undersökt 1960	Ej påträffad
A507	–	–	–	Stensättning	Diam 5	Stenar 0,1–0,5 m	God	Ytfynd
A704	A3	RAÄ 33:2	200 'Ziggards kullar, gamla grafhögar'	Stensättning	Diam 8	Stenar 0,3–0,4 m	God, undersökt 1960	Ej rensad
–	–	RAÄ 33: 3–4	200 'Ziggards kullar, gamla grafhögar'	Hög, kyrkstall	–	–	Undersökta och borttagna 1960, 1964	33:3 kyrkstall 33:4 hög med tre begravningar

Tabell 3. Gravkontexter inom förundersökningsområdet med deras beteckningar under olika perioder och nuvarande status.

Vid 1992 års förundersökning påträffades sex stenpackningar som alla tolkades som stensättningar. Av dem hade två (A2, A3/RAÄ 33:1-2) vid Laquists undersökning år 1960 avfärdats som röjningsrösen (ATA 2191; Grälls 1992).

Vid 2021 års förundersökning påträffades två väl avgränsade stensättningar (A507 och A704) samt ett område i S127 med en stensättning (A164), stenpackningar (A175, A1210) och ett brandlager (A193). Stensättningarna A704 och A164 motsvaras av A3 respektive A21 vid 1992 års förundersökning. Två av stensättningarna från år 1992 (A23, A24) kunde inte återfinnas trots att schakt drogs där de förväntades ligga. I områdena för A2 och A22 drogs inga schakt. Stensättningen A2 får anses vara belagd baserat dels på förundersökningen 1992, dels på undersökningen 1960 samt historiskt kartmaterial. Något osäkrare är A22 eftersom den inte syns i det historiska kartmaterialet och på grund av att de närliggande A23 och A24 inte återfanns.

Cirklarna i 1827 års karta med nummer 194, 195, 197 och 200 är sannolikt gravar. Utav dem är den södra graven inom #200 (RAÄ 33:3-4) undersökt och borttagen år 1960 medan den norra (A704/A3) och #197 (A2) är undersökta år 1960, men åter påträffade år 1992. Endast överbyggnaderna får antas blivit borttagna på 1960-talet. På platsen för #195 finns ett 0,1 meter tjockt kulturlager (A12) dokumenterat år 1992. Inga brända ben hittades i lagret, men det innehöll

sot, kol och bränd lera. Det kan röra sig om ett äldre kulturlager som bevarats under en nu borttagen hög eller vara botten av en grav där gravgömman ligger utanför schaktdragningen. Tre nord-sydliga ledningsdragningar skär den östra halvan av A12/#195. Det är oklart hur stor del av lagret som är bevarat. Den sista kullen i kartan, #194, utgörs av stenpackningarna i schakt 127 (A164, A175, A1210).

Summa summarum finns det säkra belägg för två stensättningar öster om diket (A507, A704) och stor sannolikhet för ytterligare en (A2). Väster om diket är situationen mer svårbedömd. Där finns i S127 en säker stensättning där det understa skiktet i stenpackningen är intakt (A164), två stenpackningar (A174, A1210) och ett brandlager (A193). Det finns alltså minst två begravningar inom S127. Utöver dem finns en möjlig grav (A22) som dokumenterades ytligt år 1992. Ytterligare tre stensättningar kan finnas utanför dragna schakt beaktat osäkerhet kring 1992 års inmätningars precision (se kapitlet Metod på sidan 12). Dessutom finns ett lager (A12) dokumenterat ned mot diket på en plats som markerats som "kulle" (#195) i laga skifteskartan från år 1827.

Vi har därmed säkra belägg för minst fyra gravar. Ytterligare fyra stensättningar och ett möjligt bottenlager från en grav kan finnas. Till det kommer att antalet gravar i princip alltid ökar vid totalavbaning. Det är rimligt att anta att det gäller även för Alberts gärde.

TOLKNING

Innan vi går in på tolkningen av de olika lämningarna kan vi konstatera att undergrunden inom hela förundersökningsområdet består av lera. De stenar som fanns i schakten är därmed dithörda – vid olika tider och i olika syften.

Gravar eller gravfält?

Ett gravfält utgörs av minst fem gravar med ett inbördes avstånd som inte överstiger 20 meter. På Alberts gärde har som minst funnits någonstans mellan fyra och tolv gravar. Eftersom fornlämning L1981:8317 utgörs av ett "grav- och boplatssområde" behöver frågan om de fyra säkra och åtta osäkra gravarna tillhör ett gravfält eller ej i antikvarisk mening inte diskuteras. Däremot behöver vi fundera på vilken typ av miljö som gravarna fanns i under yngre järnålder.

Alberts gärde ligger centralt placerat i en 600×500 meter stor koncentration av gravar, där de flesta utgörs av högar (se figur 32). De arkeologiskt undersökta gravarna på gårdet dateras till vendeltid. Bland de övriga gravarna i koncentrationen är de flesta borttagna i historisk tid. Enstaka gravar finns kvar, men är inte undersökta. Bland de gravar som tagits bort i historisk tid finns uppgifter om fynd av olika ålder. I L1980:3513, norr om Alberts gärde, hittades en stigbygel från vikingatid och vid en av högarna (L1980:3655) på höjden väster om Alberts gärde har ett bronssvärd påträffats (KMR). Fynden talar för att det snarare rör sig om mer eller mindre spridda, enskilda gravläggningar från äldre bronsålder och yngre järnålder, än ett förstört bygdeggravfält från järnålder.

Men att gravarna ligger så pass koncentrerat innebär att platsen i sig har varit viktig, särskilt under yngre järnålder. År 1303 nämns en "Petrus villicus i Medhaløsum". Villicus är latin för förvaltare (Ortnamnsregistret 3395371). Namnen "Kungsängen" och "Tingsstaden" med sin förmodade domarring (L1980:3612, L1980:3333) är indicier på att kronan tidigt haft intressen på platsen. Från år 1381 finns ett bevarat dokument som utfärdats vid Mellösa kyrka som visar att ting hölls där under medeltid (Hofberg 1868). Vid reformationen var Mellösa biskopsgods (Waldén 1952). Oavsett kunglig glans eller ej så visar det medeltida brevet med Petrus att det funnits en huvudgård i Mellösa under medeltiden. Gravarna,

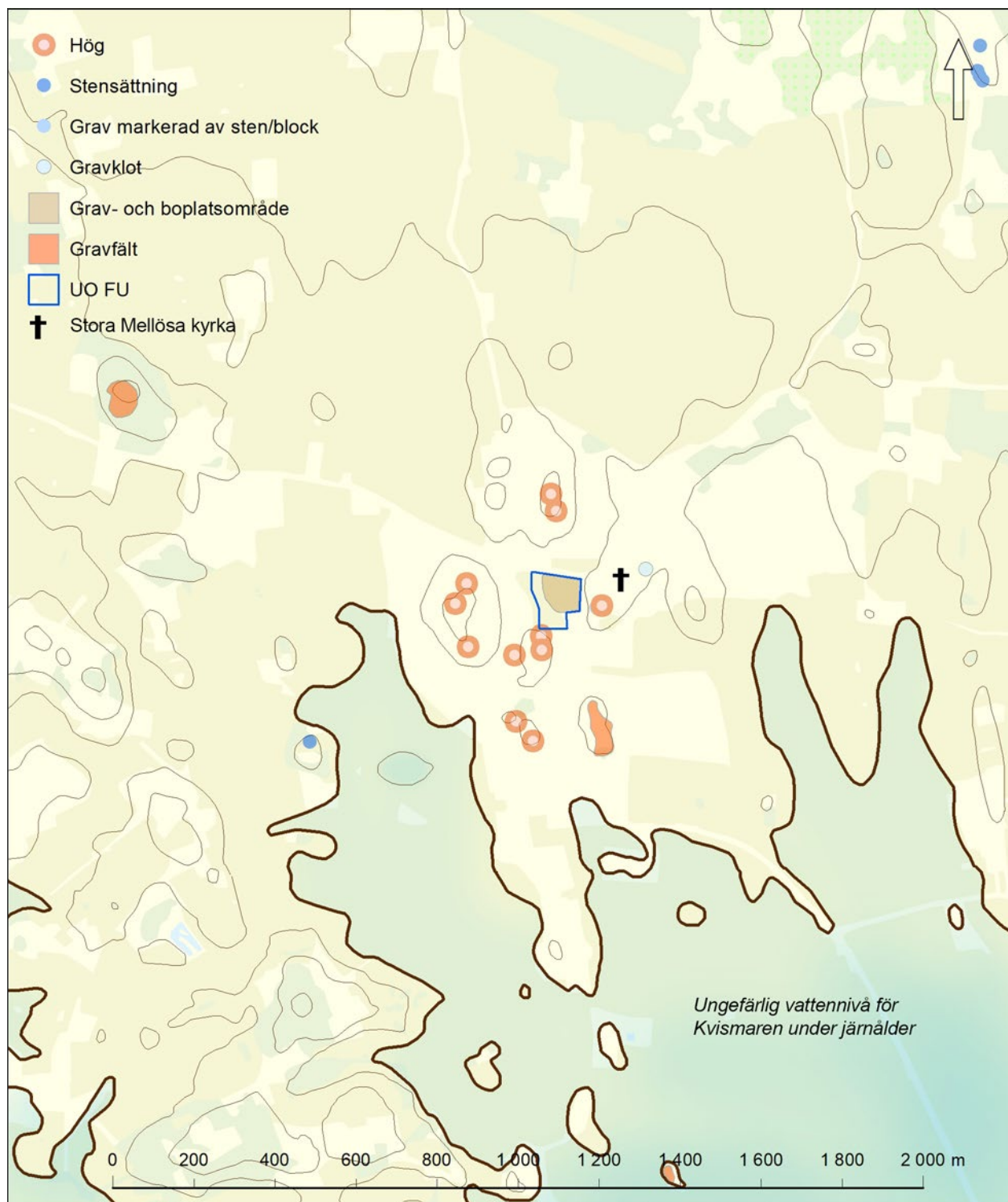
runstenarna och Eskilstunakistan talar för att det före dess funnits en storgård. Även bebyggelsen Alm är äldre och beboddes under 1500-talet av två biskopslänningar och en skattebonde (ibid.). Relationen mellan Mellösa och Alm i äldre tider är oklar. Rör det sig möjligen om två närliggande storgårdar?

Hur kommer det sig då att gravar ligger ner i sänkan på Alberts gärde? Det är inte troligt att det skulle bero på utrymmesbrist, särskilt med tanke på att den högre belägna högen L1980:3513 är vikingatida. Vägsträckningen (nuvarande Göksholmsvägen) som gravarna ligger utmed finns redan på de äldsta kartorna. Troligen är den mycket äldre än så. Vägen gränsar mellan Alms och Mellösas ägor. Kanske har gravarna placerats på gårdet som rättsliga gränsmarkeringar i ett omtvistat område mellan Alm och Mellösa. Mats Widgren noterar att den äldre järnålderns stora hägnadslag bryts upp i mindre enheter som ofta fortsätter in i den historiska tidens byar. Detta skifte sker någon gång runt 700-talet och konkretiseras genom gränser som skär den äldre tidens fägor och hägnader. I vissa fall läggs gravfält som yttre begränsning för de nya territorierna (Widgren 1986; jmf. Zachrisson 1994; Thérus 2019). Det är också möjligt att högar från bronsålder har använts som belägg för odal under järnåldern med hänvisning till en mytisk, höglagd förfader. Likaså kan de äldre högarna inspirerat till fortsatt högbygge i en senare period.

Gravkontexterna i S127

En tolkning baserad på stratigrafiska relationer, lager, stenmaterial och möjliga kantkedjor i schakt 127 (A164 m. fl.) är att A164 utgör ett understa skikt sten i en utbredningsmässigt närmast intakt 5 meter i diameter stor stensättning. Delar av en yttre kantkedja finns bevarad i norr och centralt finns en inre kantkedja, 2 meter i diameter.

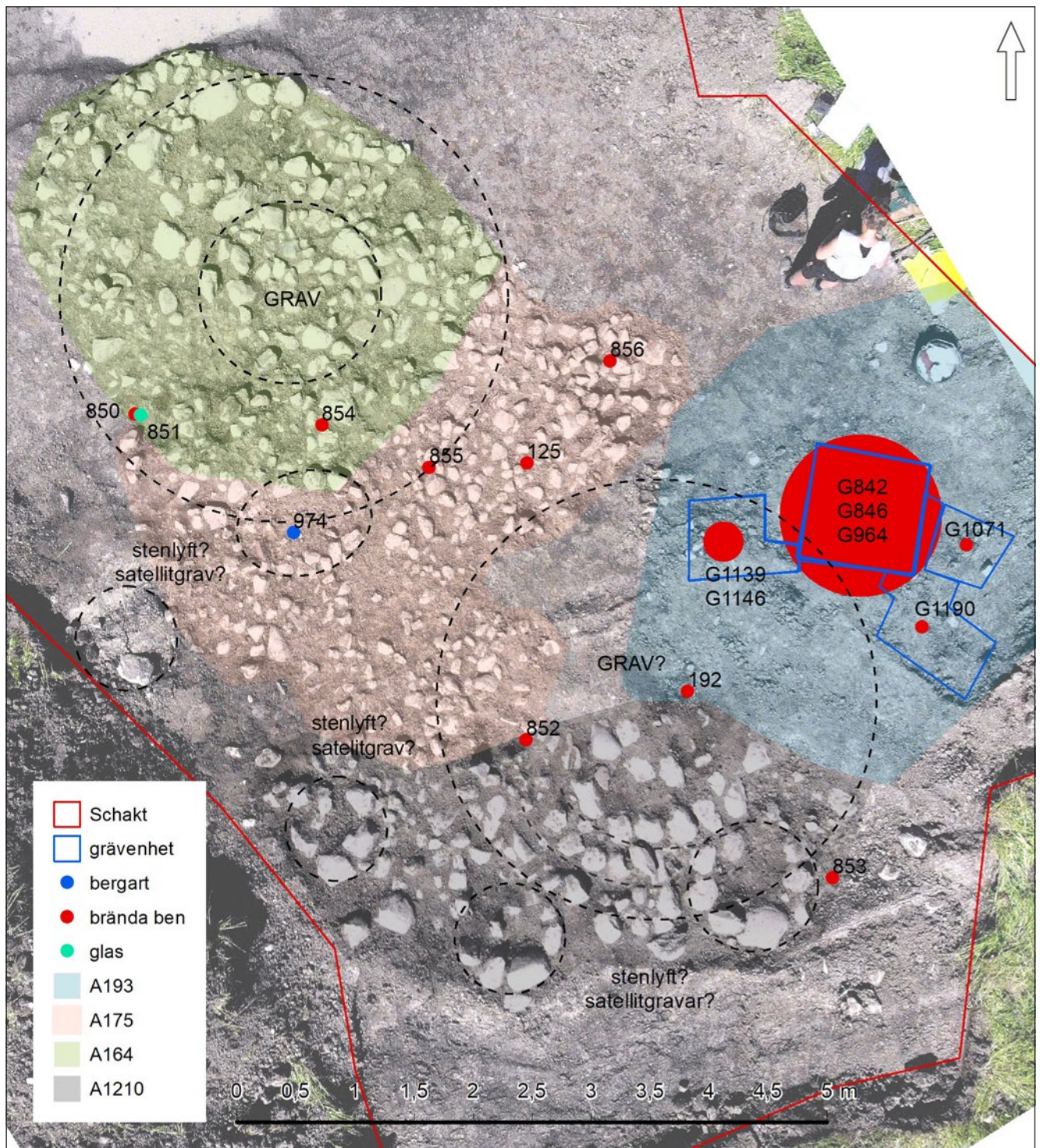
Ytterligare en stensättning av likartad storlek som A164 kan skönjas i A1210 (se figur 34), där fragment av kantkedjor, välvda mot norr framträder. Stensättningen är mycket störd och sannolikt rovgrävd. Fynden från rensning av stenpackningarna och från vattensållning av grävnheter i benlagret A193 visar på gravläggning med vackert snidade benkammar, glas, spelpjäser i valben och stora mängder offrade

Figur 32. Grav- och gravfält, registrerade i KMR på grundkarta med höjdkurvor. Skala 1:15 000.

djur. I den typen av gravar är det förvånansvärt att endast ett litet metallfragment framkom och att inga utslag gjordes vid metalldetekteringen, men det kan ha sin förklaring i att A193 och A1210 är plundrade eller öppnade redan under järnålder. Brända ben fanns spridda mellan stenarna i stenpackningarna.

Även det kan bero på att jord från minst en gravgömma har skottats åt sidan. En annan tolkning av fyndspridningen är att det rör sig om att de brända benen ströslats över större ytor. Det kan heller inte uteslutas att en eller flera små, sammanbyggda gravar finns i stenpackningarna så som var fallet vid undersökningen av RAÄ 33:4.

Figur 33. Tolkning av lämningarna i schakt S127.

Dateringsmässigt rör vi oss med stor säkerhet i vendlid, någon gång mellan 650 och 750 e. Kr. Den gravlagde i A193 är en vuxen individ som fått med sig flera djur, föremål av glas och spelpjäser av valben. Ett litet bleck i kopparlegering är allt av metall som påträffades, men det ska framhållas att endast delar av lagret

undersökts och att graven är mycket störd. Läget i terrängen är topografiskt neddraget, men placerat utmed en vägsträckning. Sammantaget talar fynd och läge för att personen som begravts var välbärgad, men inte självklart tillhört det översta skiktet i samhället.

Boplatsslämningar

De spridda boplatsslämningarna dateras till senneolitikum och äldre bronsålder. Möjligen kan anläggningarna i nordväst vara relaterade till gravmiljön från yngre järnålder. De stratigrafiska förhållandena talar dock för att även de är äldre. Sänkan som tidigare utgjort en sjö torrlades mellan 3500–3000 f. Kr. Klimatet var under senneolitikum och äldre bronsålder torrt (Welinder et al. 1998) och innebar att sänkan, trots avsaknad av modern dränering har varit möjlig att bruka för aktivitet, möjligen även för bosättning. Inga huskonstruktioner har dokumenterats varken nu, år 1992 eller vid undersökningen i söder år 2017. Dock påtalar Bergold (2017) möjligheten att vissa stolphål på L1980:3332 kan ha ingått i hus. Det samma gäller för de påträffade stolphålen i sydväst som hör samman med L1980:3332. Marken är där något högre med slantning mot öster och lämplig för bosättning under senneolitikum och/eller förromersk järnålder.

De senneolitiska stolphålen och rännan i S339 har utgjort någon form av konstruktion, men det går inte utifrån den lilla, framtagna ytan att säga vilken typ det rör sig om.

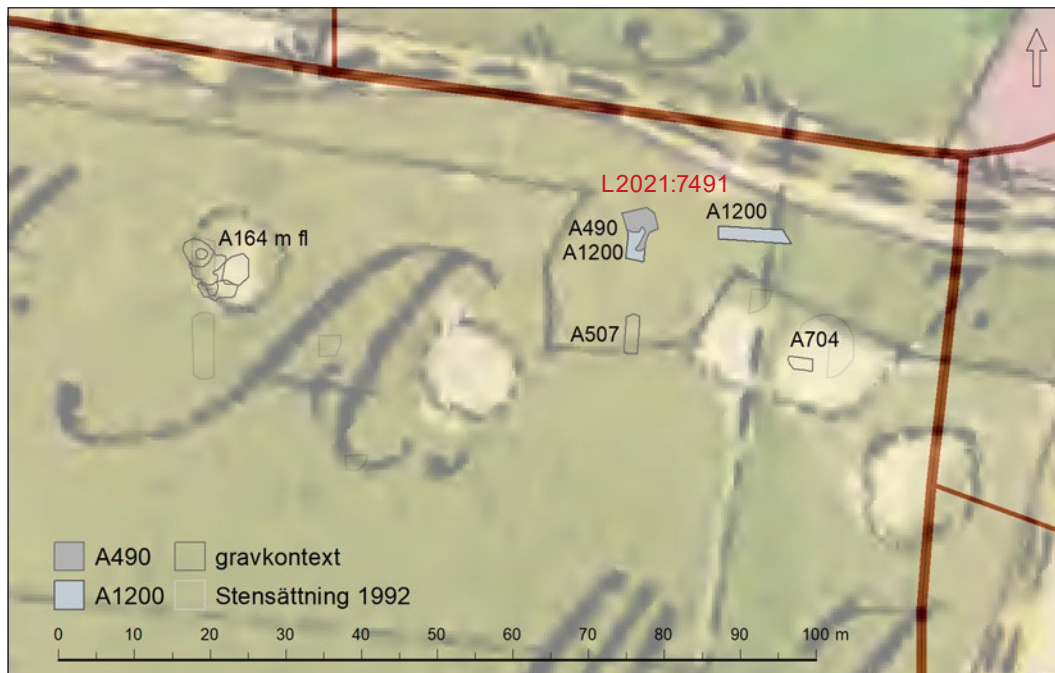
Det är noterbart att förundersökningen inte kunde visa på några anläggningar i anslutning till den koncentration i öster av främst stolphål som framkom år 1992. Likaledes har 1992 års resultat endast visat på en anläggning i anslutning till de lämningar som påträffades i S339 vid nuvarande förundersökning. Sannolikt beror det på att lämningarna är beroende av rätt mängd markfukt och ett visst ljus för att tydligt framträda. Även stolphålen i sydväst var förhållandevis svåra att se.

I nordöst, under den historiska husgrunden fanns ett stolphål som daterades till äldre bronsålder, period II. Det är oklart vilken typ av närvaro som stolphålet representerar, särskilt som det var överlagrat av historisk bebyggelse. Under lager A1200 kan fler stolphål finnas som tillsammans utgör en konstruktion, exempelvis ett hus. Det skulle i så fall inte självklart vara från bronsålder. Stolphålet var mycket bättre bevarat än de flesta övriga stolphålen som oftast endast hade bottnarna bevarade. Det goda bevaringsförhållandet beror på att det skyddats från modernt jordbruk på grund av sitt läge under A490/A1200, men det kan också vara så att det daterade kolet var kontaminering och att stolphålet är betydligt yngre, exempelvis medeltida. Skulle dateringen vara riktig för stolphålet

är det mycket intressant. Kända boplatser från äldre bronsålder saknas i Närke. Dessutom är närheten till den närbelägna högen L1980:3655 med sitt bronssvärd av intresse. Svärdet är ett 66,6 centimeter långt grepptungesvärd från äldre bronsålder (Oldeberg 1974, föremål 2699; SHM 6384; KMR).

Husgrunden

Kartan från år 1773 visar en särhägnad utan numrering som löper utmed Göksholmsvägen och gör en utbuktning runt husgrunden A490/A1200 (se figur 34). Den äldsta kartan från år 1700 är mindre detaljerad och saknar både utritad byggnad och hägnad. Huset har troligen varit övergivet redan då. Keramiken från lagret A1200 dateras också till tiden runt sekelskiftet 1600. Baserat på typen av fynd tolkas huset som en bostad.

Figur 34. Husgrunden på rektifierad karta från år 1773 (S63-2:2). Skala 1:1 000.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Syftet med förundersökningen var ge Länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. Specifikt skulle frågan om stenpackningarna utgjorde gravar eller odlingsrösen klargöras. Fornlämningen skulle även avgränsas åt söder och väster.

Undersökningsplan, genomförande och rapportupplägg har anpassats till att ge ett fullgott underlag inför kommande samhällsplanering och arkeologiska undersökningar. Den arkeologiska förundersökningen genomfördes enligt plan, med undantag av att inga gravar undersöktes. Fyndbild och stenpackningarnas morfologi ansågs i samråd med Länsstyrelsen utgöra tillräckligt underlag för eventuella fortsatta arkeologiska insatser.

Förundersökningen har fastställt och dokumenterat fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet. Fornfynd har tillvaratagits och väntar på fyndfördelning.

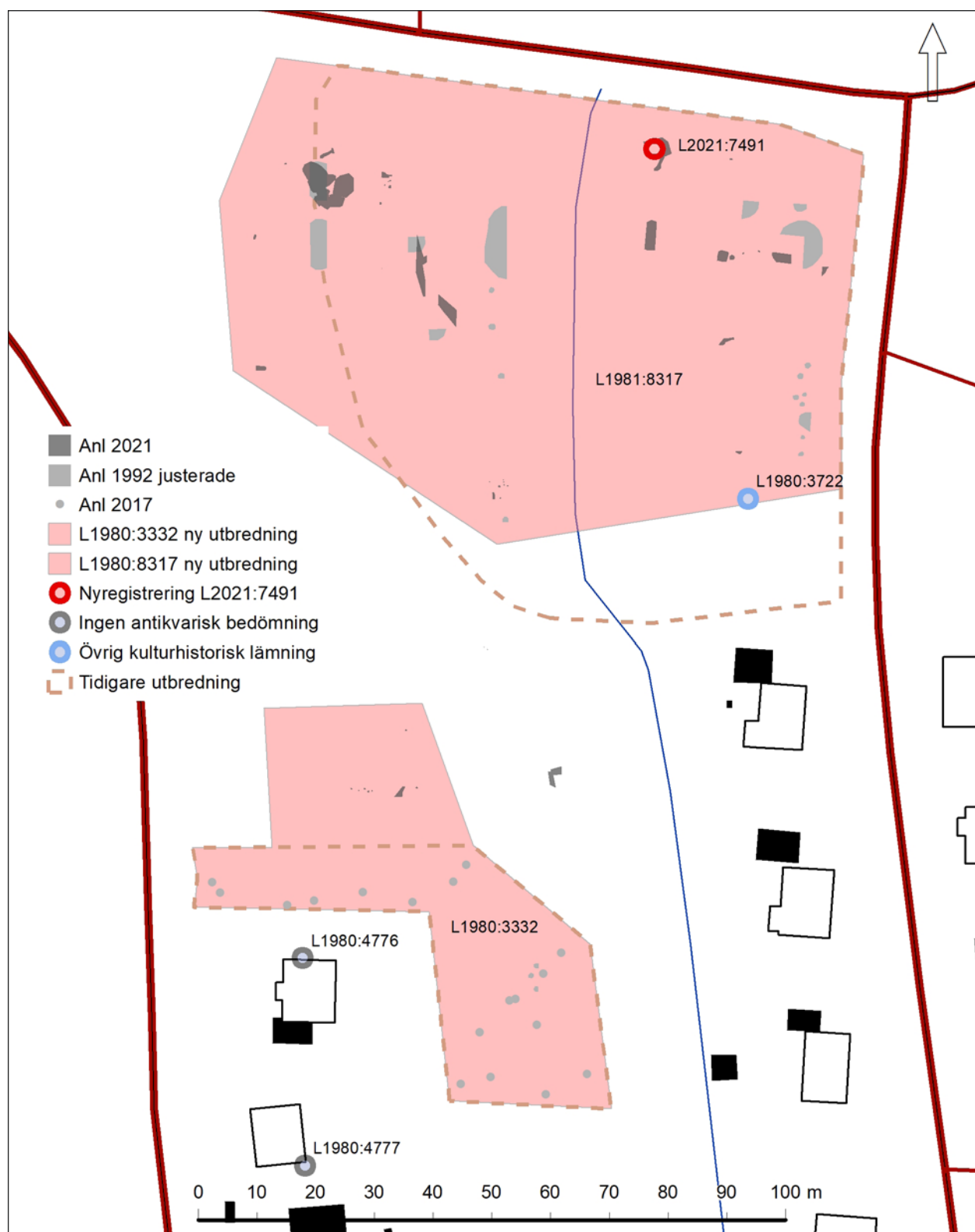
Det kan bekräftas att stenpackningarna utgör gravar som i yngre järnålder anlagts i ett öst-västligt stråk söder om nuvarande Göksholmsvägen. Marken består av lera och brända ben påträffas spritt i stenpackningarna. Vid en eventuell undersökning behöver därmed stora mängder jord vattensållas. Som vanligt är när det gäller gravfält finns fortsatt en osäkerhet kring hur många gravar som finns kvar. Fler gravar kan finnas i områden som inte schaktats.

Husgrunden är efterreformatorisk. Den ligger 0,6 meter under nuvarande markyta, men överlagrar trots det ett stolphål från äldre bronsålder.

Boplatslämningar från senneolitikum till äldre bronsålder är koncentrerade till fyra delområden och av mindre omfattning.

Ändringar i Kulturmiljöregistret

Förundersökningen har resulterat i att grav- och boplatsoområde 1980:8317 och boplat L1980:3332 fått ändrade geometrier i KMR. Den historiska husgrunden har registrerats som L2021:7491. De nya geometrierna visas i figur 35.

Figur 35. Nya utbredningar för grav- och boplatssområde 1980:8317 och boplat L1980:3332 samt tillägg av den historiska husgrunden L2021:7491. Skala 1:1 000.

REFERENSER

Tryckta källor

- Bergold, H. 2017. *Alberts gårde*. Arkeologisk undersökning. RAÄ-nr Stora Mellösa 33:1, Alm 103:1, Stora Mellösa socken, Örebro kommun, Närke. Arkeologgruppen AB rapport 2017:68.
- Grälls, A. 1992. *Alberts gårde*. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet, UV Stockholm rapport. Dnr 220-3066-92.
- Hennius, A., Gustavsson, R., Ljungkvist, J & Spindler, L. 2018. Whalebone Gaming Pieces: Aspects of Marine Mammal Exploitation in Vendel and Viking Age Scandinavia. I: *European Journal of Archaeology* 21 (4) 2018.
- Jansson, A. och Edlund, M. 2020. Metallsökarprojektet i Örebro län. I: (red.) Ljunge, M. O. *Metalldetektering inom arkeologi och forskning*. Örebro läns museum.
- Jansson, S. B. F. 1975. *Närkes runinskrifter*. Uppsala.
- Ljung, C. 2016. *Under runristad håll. Tidigkristna gravmonument i 1000-talets Sverige*. Stockholm Studies in Archaeology 67:1. Polen.
- Hofberg, H. 1868. *Nerikes gamla minnen, sådana de ännu kvarleva i fornlemningar ... : ett bidrag till fäderneslandets fornkännedom, konst- och odlingshistoria*. Örebro.
- Lagerholm, P. D. 1851. *Om Stora Mellösa och Norrbyås socknar i Nerike*. Akademisk Afhandling som med Philosophiska Facultetens samtycke under inseende af Histor.Litt. och Archeol. Professorn Doct. Joh. Henr. Schröder. Uppsala.
- Lukas, L. 2019. *Kammen, ett litet, men ack så betydande föremål. Dess utseende, funktion och betydelse under folkvandringstid och vendeltid*. Kandidatuppsats i arkeologi, Stockholms universitet.
- Oldeberg, A. 1974. *Die ältere Metallzeit in Schweden 1*. Stockholm.
- Ramström, A. 2000. *Gång- och cykelväg i Stora Mellösa*. Närke, Stora Mellösa socken, Alm 1:103, RAÄ 33. Arkeologisk undersökning. UV Bergslagen, rapport 2000:25.
- Thérus, J. 2019. *Den yngre järnålderns gravskick i Uppland. Framväxten av den arkeologiska bilden och en materialitet i förändring*. AUN 50.
- Waldén, B. 1952. *Stora Mellösa. En sockenbeskrivning*. Örebro.

Welinder, S., Pedersen, E. A. & Widgren, M. 1998. *Jordbrukets första femtusen år 4000 f.Kr – 1000 e.Kr*. Stockholm.

Widgren, M. 1986. Bebyggelseform och markrättigheter under järnåldern. I: *Ymer* 1986, Stockholm: Svenska sällskapet för antropologi och geografi, 1986, s. 18-26.

Zachrisson, T. 1994. The Odal and its Manifestation in the Landscape. I: *Current Swedish Archaeology*, Vol. 2.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Lantmäteristyrelsen

1700 (S63-2:1) Geometrisk avmätning, Alm nr 1–3

1773 (S63-2:2) Ågoskifte, Alm nr 1–3,

1827 (S63-2:3) Laga skifte Alm nr 1–3

Digitalt material

ATA

Dnr 2191/61

Dnr 2194/66

Hofberg, H. 1869. Askers härad. I: *Nerikes Fornlemningar och Minnesmärken* med understöd av Kongl. Vitt. Hist. och Antiquitets Akademien.

HISTORISKA MUSEET – SÖK I SAMLINGARNA – BESÖKT 2021-07-06

SHM 26784

SHM 26784:10

SHM 26784:19:1

SHM 26784:19:2

LÄMNINGSTYPSLISTAN – BESÖKT 2021-09-21

Lista med lämningstyper och antikvarisk praxis. Version 5.0. <https://www.raa.se/app/uploads/2021/02/L%C3%A4mningstypslistan-5.0.pdf>

ORTNAMNSREGISTRET – BESÖKT 2021-09-22

Sökord: Mellösa, Alm

Bilaga 1. Schakttabell

Snr	Mått i plan/m	Dj/m	Beskrivning	Anl
108	17x1,8	1,0	0,5 m matjord 0,5 m grå lera med inslag av kol, mot botten enstaka sten och trärester	Lagret mättes in som A112, men utgick efter bedömning att det bör vara naturligt tillkommet.
127	12x11	0,4	0,25 m matjord 0,15 m A142 Botten av beige-grå lera	A151, A159, A165, A175, A193, A858, A1051, A1153, A1210, A1230
206	25x1,8	0,5	0,5 m matjord Botten av beige-grå lera	A210
220	15x1,8	0,4	0,4 m matjord Botten av beige-grå lera	-
238	14x1,8	0,4	0,4 m matjord Botten av beige-grå lera	A242
262	15x1,8	0,4	0,4 m matjord Botten av beige-grå lera	-
339	11x1,8/7	0,4	0,4 m matjord Botten av beige-grå lera	A267, A273, A278, A284, A290, A300, A310, A317, A329
347	13x1,8	0,45	0,45 m matjord Botten av grå lera	-
364	15x1,8	0,4	0,35 m matjord Botten av blågrå lera	A372, A377, A385, A405, A412, A419, A423
431	11x1,8	0,6	0,4 m matjord 0,2 m lager A441 Botten av lera	A435, A441
445	10x1,8	0,45	0,4 m matjord 0,05 m grå lera (äldre odling?) Botten av beige lera	-
468	17x1,8/3,2	0,4	0,4 m matjord Botten av beige-grå lera	A474
538	10x1,8	0,4	0,4 m matjord Botten av grå lera	-
557	54x1,8/2,4/4,8	0,3-0,6	0,3-0,6 m matjord Botten av grå lera	A490, A507, A567, A1181, A1200
574	10x1,8	0,4	0,4 m matjord Botten av grå lera	-
578	10x1,8	0,4	0,4 m matjord Botten av grå lera	A590
601	11x1,8	0,4	0,4 m matjord Botten av grå lera	-
663	14x1,8/3,5	0,4	0,4 m matjord Botten av grå lera	A614, A643, A649, A656
671	13x1,8/2,8	0,4	0,4 m matjord Botten av grå lera	A677, A688, A697, A704, A750

Snr	Mått i plan/m	Dj/m	Beskrivning	Anl
718	12x1,8	0,45	0,4 m matjord Botten av grå lera, lager A1200	A711, A1200
722	32x1,8/5,2	0,3	0,3 m matjord Botten av grå lera	A743
809	15x1,8	0,3	0,3 m matjord Botten av beige-grå lera	-
813	32x1,8	0,3	0,3 m matjord Botten av beige-grå lera	A756, A768, A782, A789, A795, A801
817	14x1,8/3,3	0,7	Omrörda massor, i botten ett stenigt skikt över grå lera	A830

Bilaga 2a) Anläggningstabell

Anr	Typ	Mått/m	Djup/m	Beskrivning	Undersökt
A142	Lager	>10x6 m	0,1	Svart homogen siltig lera, ligger upp mot stenarna i kantkedjan, ligger under utrasade stenar, över A1151	x
A151	Ränna	1,8	0,09	1,8x0,6 m, oregelbunden nedgrävning, fyllning av mörkgrå lera, under A1151	x
A159	Stolphål	0,4	0,1	Mörk brungrå lerig silt med stolpfärgning ca 0,1 m br. Rest av stenskonig	x
A164	Stensättning	Ca 4 m i diam.		Prel. utbredning	
A175	Stenpackning	6x5		Stenar <0,2 m st.	
A193	Brandlager	4x3,5		Prel. utbredning, svart, kolig med spridda skörbrända stenar <0,15 m st. och brända ben	x
A210	Stenig yta	>10x2,3		Sten 0,05-0,2 m st. i lera	
A226	Grop	1	0,24	1,0x0,55 m, mörk brungrå lera, 0,15 m br. rännliknande nedgrävning i V delen, jmf A151	x
A242	Ränna	1,80x0,85	0,28	1,8x0,65 m, mörk brungrå lera	x
A267	Stolphål	0,3	0,09	Mörkgrå lera med stenskonig	x
A273	Stolphål	0,1 m i diam.			
A278	Stolphål	0,2 m i diam.			
A284	Stolphål	0,2 m i diam.			
A290	Stolphål	0,4	0,1	Sotgrå i ytan, därunder gråbrun lera med spritt kol i hela fyllningen	x
A300	Stolphål	0,2	0,05	Mörk brungrå lera med lite kol, väggstolpe?	
A310	Ränna	1,2x0,4			
A317	Stolphål	0,4x0,25			
A329	Stolphål	0,17 m i diam.			
A372	Dike	0,7	0,05	Mörk lera, parcelldike?	
A377	Stolphål	0,35 m i diam.	0,14	Mörkgrå lera, stenskonig	x
A385	Stolphål	0,35 m i diam.			
A392	Stolphål	0,25	0,11	Homogen mörkt gråbrun lera	x
A405	Stolphål	0,3 m i diam.			
A412	Stolphål	0,25 m i diam.			
A419	Lager	>7x1,7		Grå siltig lera med inslag av kol	
A423	Stolphål	0,3 m i diam.			
A435	Stolphål	0,45	0,14	Mörkgrå lerig silt, stenskonig, strat. över A441	x
A441	Lager	>5,2x1,7	0,10-0,2	Gråbrun siltig lera, ev. äldre matjord	
A455	Stolphål	0,15 m i diam.		Hägnadsstople, träbrun humös lera	

Anr	Typ	Mått/m	Djup/m	Beskrivning	Undersökt
A461	Stolphål	0,15 m i diam.		Hägnadsstople, träbrun humös lera	
A474	Stenig yta	>5x1,9		Äldre väg? Sten >0,15 m	
A490	husgrund	5,8x4,8		Natursten 0,15-0,4 m st. i 1-2 skikt i A1200, under sten centralt syns sot	
A507	Stensättning	Ca 5,2 m i diam.		Sten 0,1-0,5 m	
A567	Lager	3,7x1,7		Mörkgrått lager under A507	
A590	Grop	1,15		Grå lera	
A614	Ränna	2,8	0,15	2,8x0,7 m, skiktad grå och orange lera, djupast i S	x
A643	Stolphål	0,18	0,06	Grå lera, orange centralt	x
A649	Stolphål	0,22	0,24	Mörkgrå lera, plan botten	x
A656	Stolphål	0,18	0,1	Grå lera, orange centralt	x
A677	Grop	0,9	0,15	Osäker, fyllning av grå/orange lera, oregelbunden	x
A688	Grop	0,9	0,3	Osäker, fyllning av grå/orange lera, oregelbunden	x
A697	Stolphål	0,4	0,1	Melerad brunorange lera, stenskoning och stolpfärgning	x
A704	Stensättning	Framtaget 3,3x1,7 m		0,1 m under grästorv, ej rensad	
A711	Stolphål	0,4	0,3	Stenskoning, brungrå lerig fyllning	x
A743	Grop	1,7		Tveksam	
A750	Stolphål	0,3	0,12	Grå i ytan, otydlig i profil, gråorange lera	x
A756	Ränna	1,8x0,95		Kan ev. höra ihop med A151	
A768	Mörkfärgning	0,25	0,01	Mörkare färgning, saknar nedgrävning	x
A775	Mörkfärgning	0,25	0,01	Mörkare färgning, saknar nedgrävning	x
A782	Stolphål	0,2	0,08	Homogen mörkgrå siltig lera	x
A789	Grop	0,6			
A795	Stolphål	0,4	0,15	Brun lera med järnutfällning mot botten, ev. stolpfärgning	x
A801	Fläck	0,1	0,01	Kolfläck	
A830	Stenig yta	3,0x2,25	0,1	Sten 0,05-0,15 m i grå lera över steril	
A858	Stenlyft	0,15	0,05	under A1151, md kol, sot och brända ben	
A1151	Lager	>7,5x3,4	0,02	Orangeflammig lera, eldpåverkad?	x
A1153	Stenlyft	0,18		Kol och brända ben	x
A1181	Stolphål	0,4	0,28	Mörkgrå lera, i Ö återfyllning av "steril" lera	
A1200	Lager	>6,8x5, >9,6x1,7	0,25	Humös homogen lerig silt, ljust chokladbrun, etableringslager med A490	
A1210	Stenpackning	5,2x2,3		Stenar 0,2-0,4 m	
A1230	Lager	>1,15		Mörkgrått lager med ben	

Bilaga 26) Anläggningar - typ och antal

Typ	Antal
brandlager	1
dike	1
fläck	1
grop	6
husgrund	1
lager	7
mörkfärgning	2
ränna	5
stenig yta	3
stenlyft	2
stenpackning	2
stensättning	3
stolphål	27
SA	61

Bilaga 3. Fyndtabeller

Fnr	Material	Typ	Föremål	Del	Antal	Beskrivning	Intrasis ID	Kontext	Kasserad
1	Keramik	y. rödgods	Fat, kärl	Vägg, mynning	3	Klarglasyr med vit rand	1168	A1200	
2	Keramik	y. rödgods	Fat	Vägg	1	Klarglasyr med vit rand	749	Rensfynd över A704	
3	Keramik	y. rödgods	Fat	Vägg	1	Mörkgrön, inv. glasyr, sotig utv.	1167	A1200	
4	Keramik	y. rödgods		Botten	1	Platt fragment med drejad topp och spår av gul glasyr	1167	A1200	
5	Keramik	y. rödgods	Skål	Botten och buk	1	Inv. spår av gul glasyr, utv. klarglasyr med gul och mörkgrön organisk dekor, i botten en uppvikt, tummad bård i relief. Hör trol. samman med F4	1135	A1200	
6	Keramik	y. rödgods	Div.		8	Samling av fragment, dekor med växtornamentik, ränder och stjärna, färger: mörkgrönt, ljusgrönt, ljusgult, mörkbrunt, klarglasyr	1135	A1200	
7	Metall		Smälta		1	18x16x11 mm, gråaktig, ej magnetisk	572	S574 matjord	
8	Keramik	Förhist.			2	Grov magring med glimmer	1137	A507 rens	
9	Ben	Br. Ben			1	Ej bedömt av osteolog	1137	A507 rens	
10	Glas	Smält glas			2	Två små fragment grönt glas, möjligen från pärla	851	A164 rens	
11	Bergart		Glättsten		1	Naturslipad nodul 55x43x36 mm med en plan, glatt sida	974	A175 rens	
12	Metall	Koppar	Mynt		1	1/6 öre SM 1666-1686, dåligt bevarad	467	S468 matjord	
13	Metall	Järn			1	Lite, lätt fragment, ev. slagg	1178	A1200	
14	Metall	Cu-leg	Platta		1	Böjd platta 20x11 mm	488	A1200 ytligt	x
15	Metall	Cu-leg	Föremål		1	Ring 30 mm i diam., tj. 4 mm, handsnidd	489	S557 matjord	x
16	Metall	Järn	Hästsosöm		1	Vintersöm, grov, starkt korroderad	749	Rensfynd över A704	x

Fnr	Material	Typ	Föremål	Del	Antal	Beskrivning	Intrasis ID	Kontext	Kasserad
17	Metall	Järn	Hästkosöm		1	Sommarsöm, grov, starkt korroderad	1180	A500	x
18	Metall	Järn	Hästkosöm		3	Starkt korroderade	1170	A1200	x
19	Metall	Järn	Beslag		1	Bandformigt, starkt korroderat	1170	A1200	x
20	Metall	Järn	Spik		1		1170	A1200	x
21	Metall	Järn	Hästkosöm		2	Starkt korroderade sommarsöm	1179	A1200	x
22	Metall	Cu-leg	Beslag		1	Del av kopparbeslag, tunn platta 22x10 mm	266	S339 matjord	x
23	Metall	Järn	Hästkosöm		1	Sommarsöm	1167	A1200	x
24	Metall	Cu-leg	Föremål		1	Ringformad platta	363	S364 matjord	x
25	Ben	Ben	Kam		1	27x13 mm, sidofragment av enkelkam med två tänder, tre raka streck ristade utmed kanten på båda sidor	R842	A193	
26	Ben	Ben	Kam		1	Sidfragment av stödskena 10x9 mm, flätbandsornamentik	G846	A193	
27	Metall	Cu-leg	Föremål		1	Litet bleck 6x5 mm	G846	A193	
28	Ben	Ben	Kam		3	Tand med fäste 18x5 mm, två stödskenefragment med passning 18x9 mm, välvd kant med flätbandsornamentik	G846	A193	
29	Ben	Valben	Spelpläs		1	Välvd med plan undersida diam 31 mm, fragmenterad, i botten borrar hål 4 mm i diam.	G1190	A193	
30	Ben	Ben	Kam		1	15x8 mm med korsande streck på ena sidan	G1071	A193	
31	Ben	Ben	Kam		1	25x13 mm med brott i 2 mm stort nithål, mittskena?	R964	A193	
32	Ben	Valben	Spelpläs		2	<15 mm st. fragment med välvning	118	matjord över A193	

Fnr	Material	Typ	Föremål	Del	Antal	Beskrivning	Intrasis ID	Kontext	Kasserad
33	Ben	Valben	Spelpläs		2	<24 mm st. fragment med välvning	G1146	A193	
34	Glas	Glas	Föremål		2	Smälta, förvrängda fragment <12 mm, tj 7 mm, gröna (mot turkos)	G1146	A193	
35	Ben	Ben	Kam		2	9x6 mm med streck och flätband på en sida, 7x5 mm med streck på båda sidor	G1146	A193	
36	Ben	Valben	Spelpläs		3	<27 mm st. fragment med välvning, ett med borrarat hål diam 4 mm dj 8 mm	G1190	A193	
37	Ben	Ben	Kam		1	Välvt fragment 11x10 mm med rak streckomamentik, stödskena?	G1190	A193	
38	Ben	Valben	Spelpläs		1	18 mm st. fragment med välvning	G1071	A193	
Utgår	Metall	Aluminium			1	Recent	117	S127 matjord	x
Utgår	Tegel	Tegel			1	Äldre tegel, liknande bränd lera	1166	A500	x

Bilaga 3 forts. Fyndtabell ben

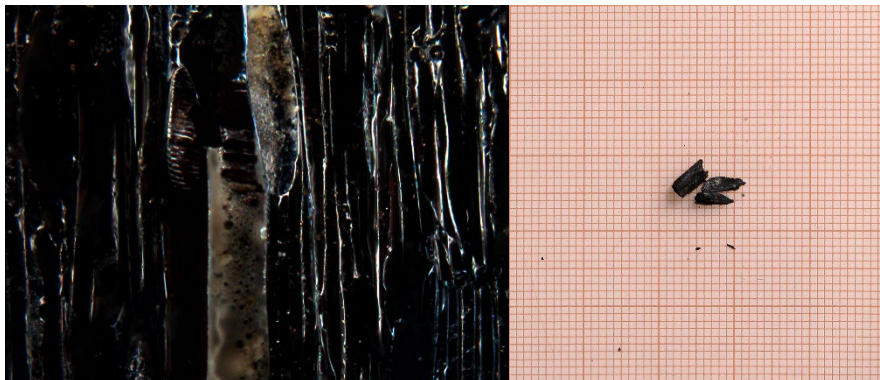
Fnr	Material	Antal	Bränd/ obränd	Beskrivning	Kommentar	Intrasis ID	Kontext
39	Ben	15	B	Människa, häst, däggdjur	Stort däggdjur: svart, blå, vita	G1071	A193
40	Ben	17	B	Människa, höns, hund, häst, svin, däggdjur	Stort däggdjur: svart, blå, vita	G1139	A193
41	Ben	59	B	Människa, hund, svin, får/get, fisk, häst, däggdjur	Stort däggdjur: brun, blå, vita	G1146	A193
42	Ben	31	B	Människa, fågel, häst, däggdjur	Stort däggdjur: svart, blå, vita	G1190	A193
43	Ben	67	B	Människa, hund, häst, däggdjur	Stort däggdjur: svart, brun, blå, vita	G846	A193
44	Ben	35	B	Människa, hund, häst, däggdjur	Stort däggdjur: svart, brun, blå, vita	R842	A193
45	Ben	7	B	Människa, fågel, däggdjur		R964	A193
46	Ben	1	B	Däggdjur ospec.	Människa?	116	Rensfynd A142
47	Ben	1	B	Stort däggdjur	Blå, vit, bruna	125	Rensfynd A175
48	Ben	4	B	Människa, häst		126	Rensfynd A193
49	Ben		B	Däggdjur ospec.		192	Rensfynd A193
50	Ben	2	B	Däggdjur ospec.		850	Rensfynd A164
51	Ben	3	B	Däggdjur ospec.	Svart, vit, brun	852	Rensfynd A175
52	Ben	1	B	Människa		853	Rensfynd A1210
53	Ben		B	Däggdjur ospec.		853	Rensfynd A1210
54	Ben		B	Däggdjur ospec.	Nedgrävning	854	Rensfynd A164
55	Ben	2	B	Däggdjur ospec.	Människa?	854	Rensfynd A164
56	Ben	4	B	Däggdjur ospec.		856	Rensfynd A175
57	Ben		B	Däggdjur ospec.	Blå, vit, bruna	857	Rensfynd A193
58	Ben	17	OB, B	Nöt, får/get, svin (sugga), däggdjur	Ett bränt fragment	flera	A1200/A490
59	Ben	2	B	Däggdjur ospec.		1138	Rensfynd A507

Bilaga 4. Vedartsanalys

ProjektId 2443

Närke, Örebro kommun, Stora Mellösa socken, Alberts gärde

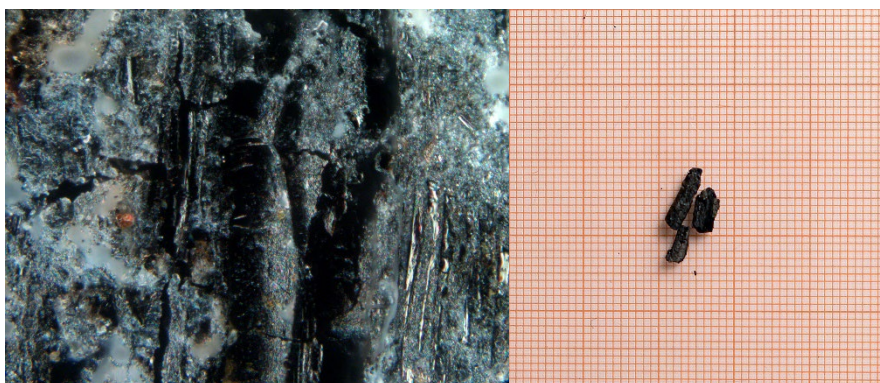
BRANDLAGER, A193, PK1152

Provet innehöll förutom träkol av al även små fragment av svartbränt ben.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	AI
0,1	0,1	3	3	3

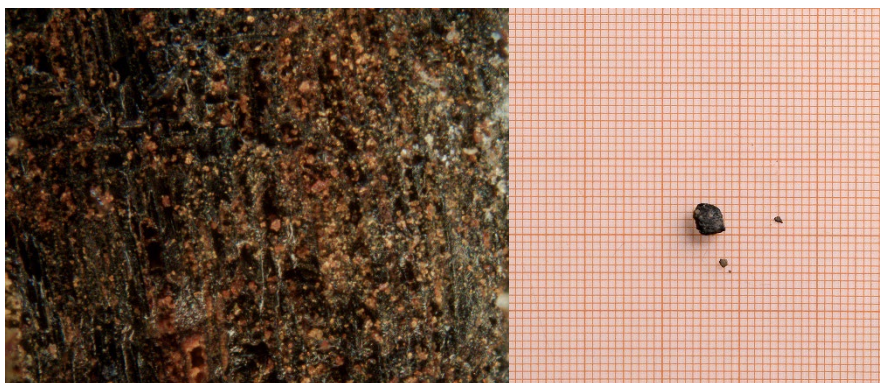
STOLPHÅL, A290, PK1078

Tre fragment av träkol. Cellerna fyllda av en kraftig vit beläggning.
Veden något nedbruten före förbränning.

Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	AI
0,1	0,1	3	3	3

STOLPHÅL, A1181, PK1184

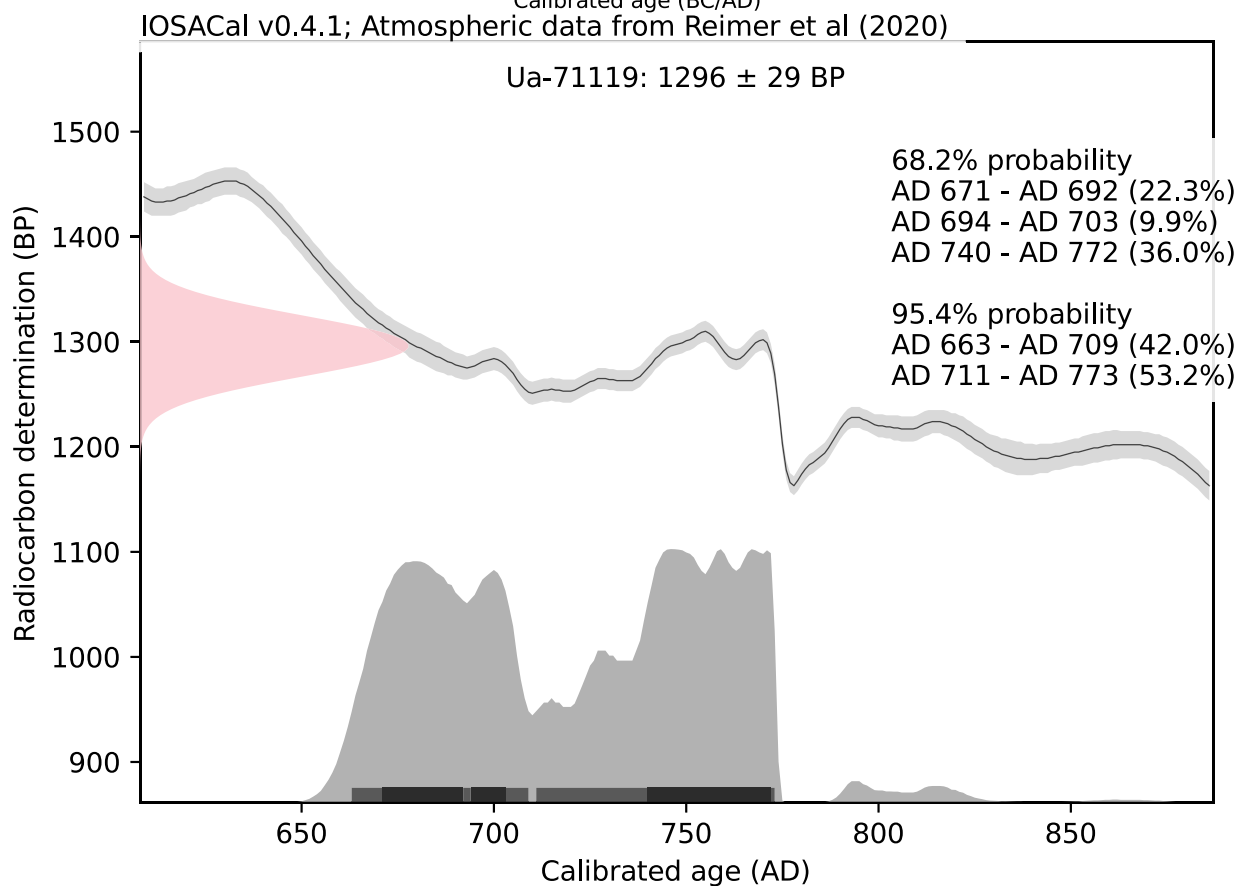
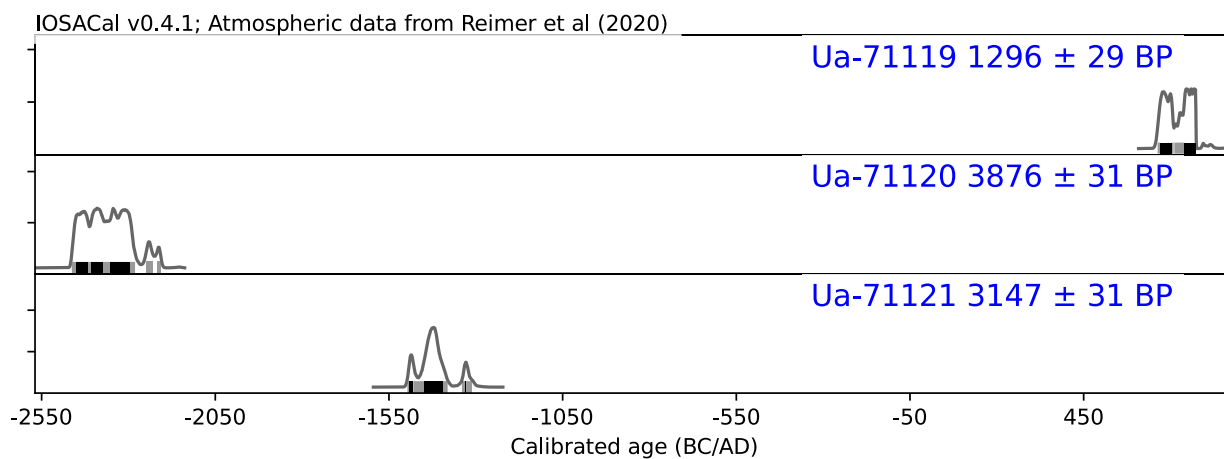
Litet fragment av al. Såväl ytligt som utefter cellväggarna en kraftig
bärnstensfärgad beläggning.

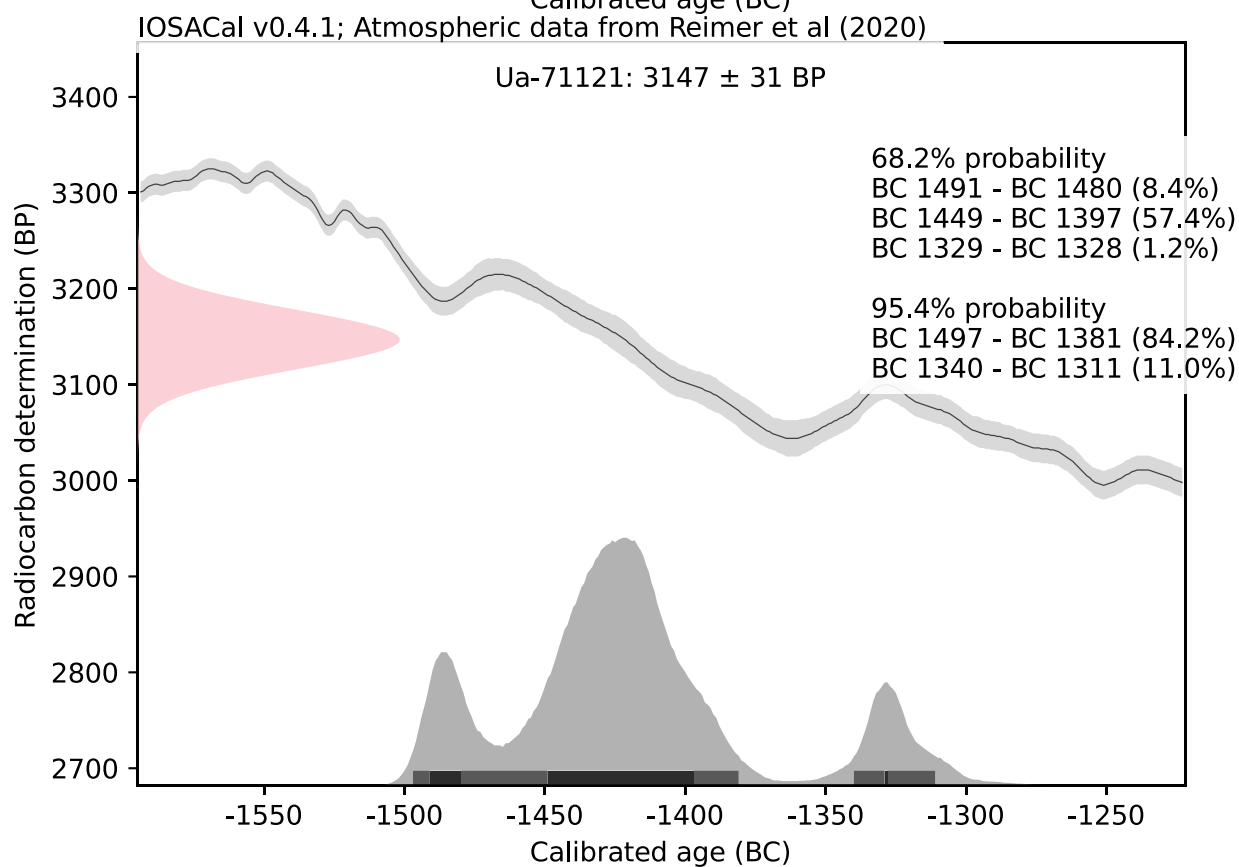
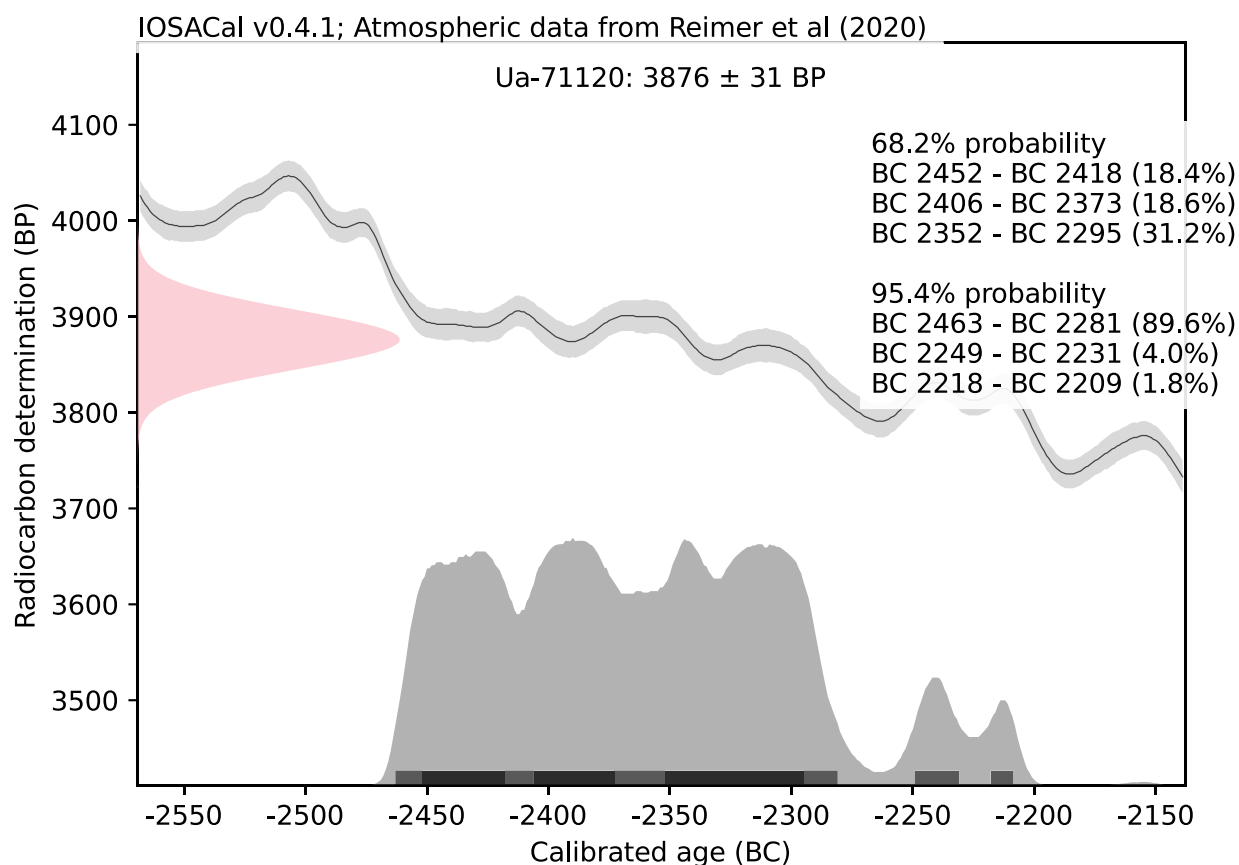
Vikt (g)	Analyserad vikt (g)	Fragment	Analyserat antal	AI
0,1	0,1	1	1	1

Bilaga 5. ¹⁴C-analys

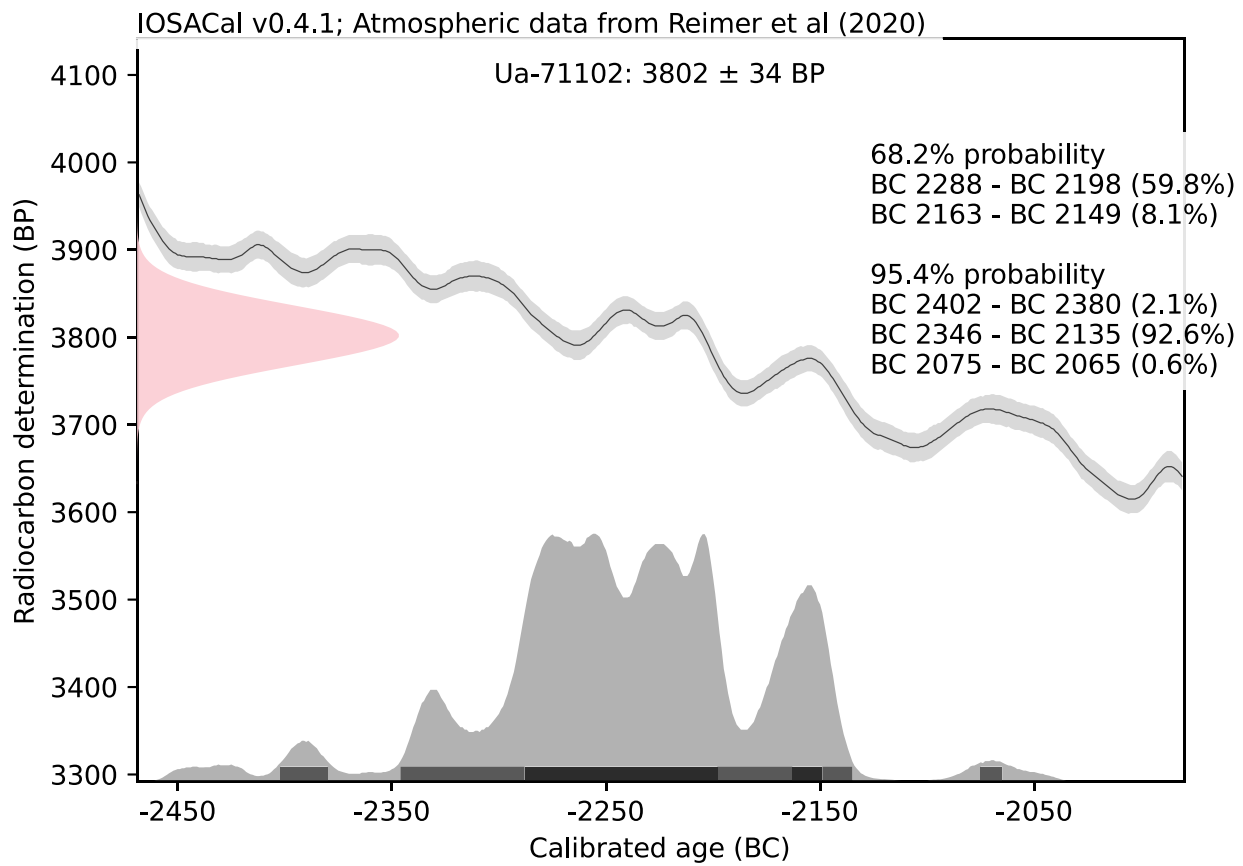
Ångströmslaboratoriet

Kalibreringskurvor

Kalibreringskurvor

Bilaga 6. Osteologisk analys

Agneta Flood, Arkeologikonsult

Brända ben från Alberts gärde

L1981:8317, Alm 1:103 och Alm 1:59 Stora Mellösa socken, Närke. Lst dnr 431-2938-2021.

Beställare: Arkeologgruppen P21024

Osteologisk analys: Agneta Flood

Inledning och material

Under juni månad 2021 genomförde Arkeologgruppen en arkeologisk förundersökning i kompletterande syfte av grav- och boplatsoområdet L1981:8317. Stensättningar och gravar kunde konstateras samt ett brandlager med underliggande bålplats, A193. Större delen av det analyserade benmaterialet insamlades vid underökningen av denna lämning. En mindre mängd spridda brända ben påträffades ytligt i stenpackningar samt obrända ben i övriga anläggningar.

Den sammantagna vikten av det kremerade benmaterialet som påträffades vid förundersökningen uppgick till 1442,1 gram. Det obrända benmaterialet uppgick till 334 gram.

Metod

Vid den osteologiska analysen genomletades benmaterialet två gånger. Det kremerade benfragmenten bedömdes systematiskt till art och benslag, i den mån det var möjligt. Bedömningen skedde okulärt med tillgång till AK:s referenssamling. Den osteologiska analysen innefattade bedömning av art, benslag, ålder, fragmentering samt notering av färg och förbränning.

Åldersbedömning

Åldersbedömningen har avgjorts utefter graden av skalltakets sutursammanväxning (Buikstra & Ubelaker 1994) samt på skalltaksfragmentens utveckling efter Gejvalls metod (opubl.). Metoden bygger på tre olika variabler i skalltakets uppbyggnad: skallsömmarnas (*suturer*) grad av sammanväxning, det porösa mittskiktets (*diploë*) omfattning samt tjockleken på det inre och yttre kompakta skikten (*tabula interna* och *externa*). Vidare har tändernas utveckling använts för bedömning (Brothwell 1981).

För bedömning av djurens ålder har ledändarnas utveckling använts (Silver 1969).

Fragmentering, storlek och färg

Ett kremerat benmaterial bevaras bättre än obrända ben på grund av den kemiska reaktion som sker när ben brinner. Generellt sett har ben som fått ligga kvar på bålplatser, d.v.s. där brandlagret inte har flyttats, en större fragmentstorlek jämfört med andra inre gravskick. Benmaterial i kärl bevaras ofta också bra, här finns delar som ofta annars fragmenterar, ledändar, kotor och delar från bäckenben som består av skör och spongios (svampig) benvävnad.

Vid en kremering krymper skelettdelarnas storlek omkring 10 %. Vid stigande temperatur ökar krympningen. Benstorleken reduceras mer på längden än på bredden och kompakta delar krymper mer än spongiosa delar. När en vuxen människa kremeras blir det omkring 1 600 till 3 600 gram benrester kvar av kroppen (McKinley 1989). Vikten och mängden benrester som blir kvar vid en kremering är beroende av storlek, kroppsvikt och den kremerades ålder. En viss skillnad kan finnas mellan män och kvinnor men mängden är egentligen mer beroende av storlek och inte knuten till kön.

Vid en fullständig förbränning får bendelarna en vit eller något gråaktig färg. Vid lägre temperatur kan benen snarare bli svedda och anta en svarta eller mörkbrun färg, ibland blandat med blått och vitt.

Resultat

A193

Det brända benmaterialet från A193 insamlades ur fyra grävnheter och tre rutor. Den sammantagna vikten av det kremerade benmaterialet uppgick till 1397,1 gram. Benmaterialet var mycket fett och svart. Sammansättningen utgjordes främst av kompakta delar, fragment med spongios benvävnad var få.

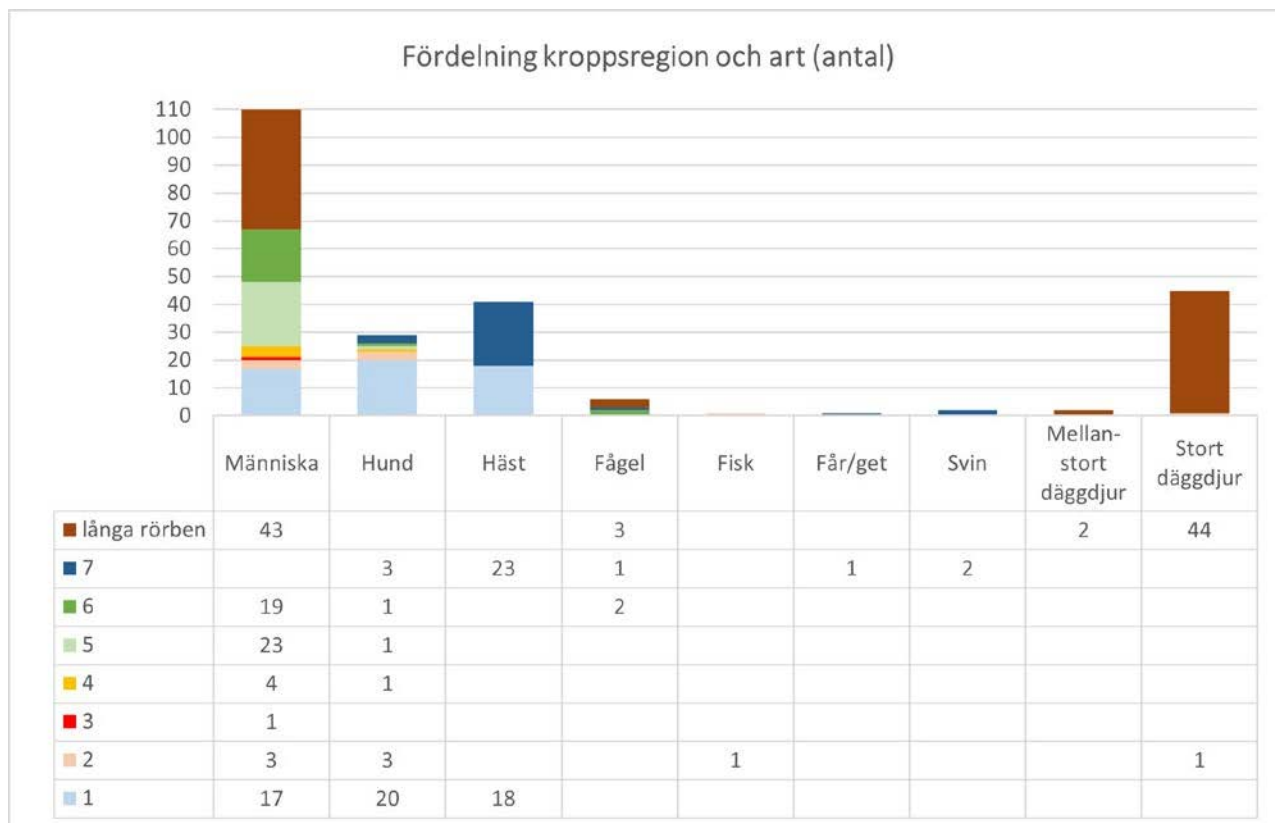
De brända ben av människa som identifierades i anläggningen, konstateras tillhöra en individ mellan 18–44 år, några karaktäristiska benslag för könsbedömning påträffades däremot inte och därmed var bedömning av kön inte möjlig.

Tillsammans med den unga vuxna individen, hade även minst en hel hund, ev. delar av höns, delar av häst, svin, får/get samt fisk placerats i graven. Samtliga av dessa djurarter var väl förbrända och bendelarna hade en vit eller grå/vit färg. Utöver dessa djurarter påträffades även långa rörben från ett större däggdjur som inte närmare kunde identifieras till art eller benslag. Detta benmaterial var sämre förbränt och benen hade en brun/blå/svart/vit färg. En möjlig förklaring till detta kan vara att det är fråga om rester från en ceremoniell måltid, matrester som inte lagt på gravbålet tillsammans med de andra djuren, utan kanske senare under processen.

Bland de identifierade fragmenten av människa kunde delar från alla kroppsregioner förutom hand och fot identifieras. Flera delar från arm/ben kunde också konstateras tillhöra människa men inte närmare bestämmas till benslag, dessa har tillräknats det identifierade materialet. De flesta kroppsregioner av hund hittades också, vilket talar för att hunden kremerats hel. Däremot identifierades endast en eller två kroppsregioner av häst, fågel, svin, får/get samt fisk. Häst hade flera delar per kroppsdel medan övriga endast representerades av enstaka delar (se figur 1 och 2).

Art/kroppsregion	1	2	3	4	5	6	7	<i>långa rörben</i>	Summa
Människa	17	3	1	4	23	19		43	110
Hund	20	3		1	1	1	3		29
Häst	18						23		41
Höns							1		1
Fågel ospec.						2		3	5
Fisk ospec.		1							1
Får/get							1		1
Svin							2		2
Mellanstort däggdjur								2	2
Stort däggdjur		1						44	45
Summa:	55	8	1	5	24	22	30	92	237

Figur 1. Antal identifierade fragment från A193, fördelat per art och kroppsregion. 1-kranium, 2-bål, 3-främre övre extremitet (övre arm), 4-främre nedre extremitet (nedre arm), 5-bakre övre extremitet, (övre ben), 6-bakre nedre extremitet (nedre ben)

Figur 2. Antal identifierade benslag fördelat per kroppsregion och art. Häst, får/get och svin verkar enbart representeras av region 1 och 7, delar med större mängd kött.

Rensfynd i stenpackningar

Brända ben påträffades ytligt vid rensfynd av kvarvarande stenpackningar till konstaterade gravar (43 gram). Det rörde sig om en mindre mängd spridda brända ben, men däribland identifierades ben av människa samt del av en bränd hästtand.

A490

I Anläggningen påträffades obrända ben av nötkreatur, får/get samt svin (334 gram). Sammansättningen utgjordes av både mat- och slaktavfall. Anläggningen innehöll också ett bränt ben av ospecificerat däggdjur (1 gram).

A507

Anläggningen innehöll en mindre mängd brända ben av ospecificerat däggdjur (1 gram).

Referenser

Brothwell, D. R. 1981. Digging up Bones. British Museum.

Buikstra, J, E & Ubelaker, D, H 1994. Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains. Arkansas Archeological Survey Research Series no. 44. Arkansas.

Gejvall, N.-G. 1948. Benbestämningar. I: Sahlström och Gejvall: Gravfältet på Kyrkbacken i Horns socken, Västergötland. KVHAA 60:2, 1948.

McKinley, J. 1989. Cremations, Expectations, Methodologies and Realities. I: Burial Archaeology, BAR, British Series 211, Current Research, Methods and Development. Oxford.

Silver, I, A. 1969. The ageing of domesticated animals. I: Science in Archaeology. BAR British Series 109. Oxford.

Ubelaker, D.H. 1978. Human Skeletal Remains. Excavations, analysis, interpretations. Aldine, Chicago.

Bilaga 1. Osteologisk sammanställning.

Grav	Kontext	Fnr	Art	Vikt (g)	Benslag	Antal	Bendel	Ålder	B/OB	Övriga observationer
A193	G1071		Människa	8	skenben	1			B	
A193	G1071		Människa		lårben	1			B	
A193	G1071		Människa		långa rörben	3			B	
A193	G1071		Häst	6	tänder	3			B	
A193	G1071		Häst		mellanhands/ mellanfotsben	1			B	
A193	G1071		Häst		hand/fotleds- ben	1			B	

Grav	Kontext	Fnr	Art	Vikt (g)	Benslag	Antal	Bendel	Ålder	B/OB	Övriga observationer
A193	G1071		Stort däggdjur	4	långa rörben	4			B	brun, vit, svart, blå
A193	G1071		Stort däggdjur	2	revben	1			B	brun, vit, svart, blå
A193	G1071		Däggdjur ospec.	72					B	
A193	G1139		Människa	15	kranium	1			B	
A193	G1139		Människa		skenben	1			B	
A193	G1139		Människa		lårben	1			B	
A193	G1139		Människa		rörben	5			B	
A193	G1139		Höns	1	cmc	1			B	
A193	G1139		Hund	2	kranium	3			B	
A193	G1139		Häst	3	mellanhands/ mellanfotsben	1			B	
A193	G1139		Häst		tand	1	rot		B	
A193	G1139		Stort däggdjur	3	långa rörben	2			B	Blå, vit, svarta
A193	G1139		Svin	2	mellanhands/ mellanfotsben	1	skaft	proximal ofus	B	
A193	G1139		Däggdjur ospec.	52						
A193	G1146		Människa	29	skalltak	3		18–44 år, diploë närmare 1/3 till 1/3 av totala tjocklek.	B	
A193	G1146		Människa		lårben	1	skaft		B	
A193	G1146		Människa		armbågsben/ strålben	2	skaft		B	
A193	G1146		Människa		Skenben	1	skaft		B	
A193	G1146		Människa		långa rörben	13	skaft		B	
A193	G1146		Hund	10	armbågsben	1	proximal		B	
A193	G1146		Hund		svanskota	1			B	
A193	G1146		Hund		skenben	1	skaft		B	
A193	G1146		Hund		mellanhands/ mellanfotsben	2			B	
A193	G1146		Hund		kranium	3			B	
A193	G1146		Hund		underkäke	1	alveol		B	
A193	G1146		Hund		tänder	5	rot		B	
A193	G1146		Svin	1	tåld 1/2	1			B	
A193	G1146		Får/get	1	Tåld 2	1			B	
A193	G1146		Fisk	1	Kota	1			B	
A193	G1146		Häst	37	sesamben	1			B	
A193	G1146		Häst		hand/fotleds- ben	2			B	
A193	G1146		Häst		underkäke	4	alveol		B	
A193	G1146		Häst		tänder	5	rot		B	

Grav	Kontext	Fnr	Art	Vikt (g)	Benslag	Antal	Bendel	Ålder	B/OB	Övriga observationer
A193	G1146		Stort däggdjur	19	långa rörben	10			B	brun, vit, blå
A193	G1146		Däggdjur ospec.	312					B	
A193	G1190		Människa	35	kranium	1			B	
A193	G1190		Människa		lårben	6			B	
A193	G1190		Människa		skenben	5			B	
A193	G1190		Människa		långa rörben	3			B	
A193	G1190		Människa		lårben	1			B	
A193	G1190		Människa		revben	1			B	
A193	G1190		Människa		långa rörben	2			B	
A193	G1190		Fågel	0,1	rörben	2			B	
A193	G1190		Häst	14	tand	1			B	
A193	G1190		Häst		hand/fotledsben	5			B	
A193	G1190		Mellanstort däggdjur	2					B	3 fr
A193	G1190		Stort däggdjur	2	långa rörben	4			B	vita
A193	G1190		Stort däggdjur		långa rörben				B	svart/blå/vita
A193	G1190		Däggdjur ospec.	98					B	
A193	G846		Människa	39	skalltak	7		18–44 år, diploë närmare 1/3 av totala tjocklek, sutur är öppen.	B	
A193	G846		Människa		lårben	8	skaft		B	
A193	G846		Människa		skenben	5	skaft		B	
A193	G846		Människa		revben	1			B	
A193	G846		Människa		bröst/ländkota	1	ledyta		B	
A193	G846		Människa		tand	1	rot	sluten rot	B	
A193	G846		Människa		tand	1	M3	sluten rot	B	
A193	G846		Människa		överarmsben	1	distal		B	
A193	G846		Människa		långa rörben	7	skaft		B	
A193	G846		Hund	4	tänder	6			B	
A193	G846		Hund		halskota	1	ledyta		B	
A193	G846		Hund		ländkota	1			B	
A193	G846		Häst	11	mellanhands/ mellanfotsben	2			B	
A193	G846		Häst		svanskota	1			B	
A193	G846		Häst		underkäke	1	alveol		B	
A193	G846		Häst		tänder	2	rot		B	
A193	G846		Häst		sesamben	1			B	
A193	G846		Stort däggdjur	13	långa rörben	5			B	vita

Grav	Kontext	Fnr	Art	Vikt (g)	Benslag	Antal	Bendel	Ålder	B/OB	Övriga observationer
A193	G846		Stort däggdjur	29	långa rörben	13			B	svart, brun, blå, vita
A193	G846		Mellanstort däggdjur	3	rörben	2		ofus	B	
A193	G846		Däggdjur ospec.	286					B	
A193	R842		Människa	31	kranium	3			B	
A193	R842		Människa		skenben	3			B	
A193	R842		Människa		lårben	4			B	
A193	R842		Människa		långa rörben	8			B	
A193	R842		Häst	10	sesamben	1			B	
A193	R842		Häst		hand/fotledsben	7			B	
A193	R842		Hund	6	halskota	1			B	
A193	R842		Hund		tänder	2	rot		B	
A193	R842		Hund		vadben	1	distal		B	
A193	R842		Stort däggdjur	14	långa rörben	5			B	brun, vit, svart, blå
A193	R842		Däggdjur ospec.	135					B	
A193	R964		Människa	7	armbågsben/strålben	1			B	
A193	R964		Människa		lårben	1			B	
A193	R964		Människa		skenben	2			B	
A193	R964		Fågel	2	skenben	2	distal		B	
A193	R964		Fågel		rörben	1			B	
A193	R964		Däggdjur ospec.	76					B	
Rensfynd		116	Däggdjur ospec.	1		1			B	människa?
Rensfynd		125	Stort däggdjur	2	rörben	1			B	blå, vit, bruna
Rensfynd		126	Människa	2	vadben	1	skaft		B	
Rensfynd		126	Människa		långa rörben	2	skaft		B	
Rensfynd		126	Häst	1	tand	1	rot		B	
Rensfynd		192	Däggdjur ospec.	2					B	
Rensfynd		850	Däggdjur ospec.	1		2			B	
Rensfynd		852	Däggdjur ospec.	1		3			B	svart, vit, brun

Grav	Kontext	Fnr	Art	Vikt (g)	Benslag	Antal	Bendel	Ålder	B/OB	Övriga observationer
Rensfynd		853	Människa	2	strålben	1			B	
Rensfynd		853	Däggdjur ospec.	3						
Rensfynd		854	Däggdjur ospec.	2					B	nedgrävning
Rensfynd		854	Däggdjur ospec.	1	rörben	2			B	människa?
Rensfynd		856	Däggdjur ospec.	1		4			B	
Rensfynd		857	Däggdjur ospec.	18					B	vita
Rensfynd		857	Däggdjur ospec.	6					B	blå, vit, bruna
A490		1136	Nötkreatur	133	överarmsben	2	skaft		OB	
A490		1136	Nötkreatur		överarmsben	1	proximal		OB	
A490		1136	Nötkreatur		skulderblad	1	cav. glen		OB	
A490		1136	Nötkreatur		mjölktand	1	pd4		OB	
A490		1136	Får/get	12	kindtand i överkäke	1	M1/M2		OB	
A490		1136	Får/get		skenben	1	skaft		OB	
A490		1136	Däggdjur ospec.	6		3			OB	
A490		1168	Nötkreatur	160	mellanfotsben	1	proximal + skaft		OB	
A490		1168	Nötkreatur		språngben	1	hel		OB	
A490		1168	Nötkreatur		kindtand i underkäke	1	M1/M2		OB	
A490		1168	Svin	21	hörntand	1	hel		OB	sugga
A490		1168	Svin		skenben	1	skaft		OB	
A490		1169	svin	2	frammand	1			OB	
A490		1169	Däggdjur ospec.	1		1			B	
A507		1138	Däggdjur ospec.	1		2			B	
				1776,1						

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2021:41

